

Выходить два раза
въ мѣсяцъ. каждого
1-ого и 15-ого, въ
объемъ 2—2½ ар-
куша.

Редакція „Зорѣ“ въ
камениці підъ ч. 8.
улиця Акаде-
мична.

ЗОРЯ

Пренумерата вы-
носить: на цѣлый
рѢКЪ 5 ар. на повѣ-
року 2 ар. 50 кр., на
чверть р. 1 ар. 25 кр.

Пренумерату на-
лежитъ присылать до
администраціи „Зорѣ“
(улиця Академична
ч. 8.)

ПИСЬМО ЛИТЕРАТУРНО-НАУКОВЕ ДЛЯ РУСКИХЪ РОДИНЪ.

СВѢТЛО ДОБРА И ЛЮБОВИ.

(Оповѣданіе Олены Пчѣлки.)

(Дальше.)

II.

Камера красенскаго судіи была прилагодина зъ великой прихожей на право ганку; она освѣщивалась лишь зъ одного боку широкою скляною просторіею, яка буває въ коридорахъ. Бѣлы поваленны стѣны не мали свѣжого вигляду, надто по тыхъ сутѣвнихъ куткахъ. Та и вся постанова въ хатѣ была якась сѣрватая, звычайно, мовлявъ, „камера“. Тѣлько яснѣло зелене сукно на великому столѣ та казенный знаки правосудія; а вже стоявшій тамъ же въ глубинѣ хаты столикъ для писаря бувъ якійсь злидненный... Оба столы были бдѣлены якъ разъ по серединѣ хаты поперечною деревляною решѣткою зъ дверцятами; въ першій половинѣ хаты зъ приходу стояли лавки, щѣльно одна за другою въ три ряды, лишь зъ проходомъ по серединѣ; мѣжъ лавками було тѣсно и брудно.

Ото-жъ камера бдкрита. Хата здасть ся не гараздъ вывѣтрена и въ нѣй душно, не вважаючи на бдчненій навѣстѣжъ дверей. Та таки и народу збралось чимало.

Розбѣръ у повному ходѣ. Судія сидитъ за столомъ зъ своимъ золотистымъ „знакомъ“ на шиѣ, тѣєю медалею на такой же яснѣй, широкѣй цепцѣ. Передъ нимъ дѣла и всякій знадобы до писанія. Молодой писарь сидитъ те-жъ за своимъ столичкомъ и нишкомъ щось нише. Мѣжъ гуртомъ сидячимъ по лавкахъ есть и знаемі вже намъ постатѣ, але прибавилось ще богацько и иншихъ: скѣлька панкѣвъ, двѣ жидѣвки и деякій новый людъ у свиткахъ.

Дѣло отца дьякона повернулось зовсѣмъ несподѣваннымъ ладомъ: за неявкою, по слабостѣ, самого обвинуваченого въ покражѣ коней у отца дьякона, справу одложено на другой речинець. Отець дьяконъ страшенно недогданный зъ того, але що-жъ має робить! Ото-жъ шумно выходить зъ камеры, въ купѣ зъ своими близкими.

Судія выкликае жѣнку, що позываеь ся за грунты, и си суперечникѣвъ, двоухъ чоловікѣвъ въ синыхъ свитахъ и червонныхъ поясахъ; у молодшого, огряднѣйшого, на шиѣ такожъ „знакъ“ старосты, — медалька на тоненькому ланцюжку.

Иде допытыване, якъ кого звать, скѣлько кому лѣтъ и т. д. Якось то судіеви удасть ся добыти тыхъ вѣдомостей... Починае ся сама розправа. Супротивники жѣнки построили свое право на томъ, що грунты, котрый они наважили одбратъ, належитъ не до спѣльной батьківщины, а бувъ ними купленный и бдданный братови лишь на якій часъ, на замѣнъ частки зъ батьківщины; далѣ говори-

лось, що они готові выдѣлѣть вдовѣ брата и его дѣтямъ третью частку батьківщины, але-жъ таа частка має бути далеко менша, нѣжъ „куплена“ ними. Все тѣе допроваджувавъ адвокатъ, сивенькій панокъ, що говоривъ до-сыть добре и навѣтъ зъ притискомъ по росѣйски, хочъ зъ польскимъ акцентомъ. Жѣнка на судѣ не плаче, хочъ доволѣ стурбована, говорить бдѣ сердца и часто спинае якъ своихъ сперечникѣвъ, такъ и ихъ свѣдѣкѣвъ ревными покликаниями: „Бѣйтесь вы Бога! Що вы говорите!“ и т. и., чимъ однихъ приводитъ до ще бѣльшого зарыванія, другихъ же збивае зъ мовы. Въ загалѣ свѣдѣки плутають ся, часто въ концѣ допросу говорятъ зовсѣмъ инше, нѣжъ зъ початку. До того-жъ судія веде справу очевидно пристрастно, прихильно до жѣнки, — и въ концѣ читае резолюцію, по котрой оспоренный грунты признае несправедливо захопленнымъ и належачимъ жѣницѣ. — Чоловѣки дивлять ся на адвоката, той проситъ записать „неудовольствие“ своихъ довѣрителѣвъ, жѣницѣ хтось изъ гурту и панничъ писарь розтолковуе, що она выграла справу. Жѣнка и рада, и въ очахъ си видно недоувѣрѣ, зъ котрымъ она поглядае то на одного, то на другого. Нарештѣ ѣй объявляютъ, що она може собѣ йти.

Починаеь ся другое дѣло, — акцизное: по обвинуваченю Суры Цвибаховой въ продаваню „низъкопробной“ горѣлки, чѣ, якъ въ урядовѣмъ протоколѣ стояло, — низъкопробного „вина“. Выступили напередъ Сура и акцизный урядовый, зъ вещественнымъ доказомъ, запечатанною фляшкою того „вина“. Справа иде страшенно нудно, хочъ акцизный урядовый, здасть ся, говорить досыть загарливо. Але зъ его мовы мало хто що розумѣе, та и въ загалѣ мало турбуе ся нею. Сура-жъ говорить, мовъ бы навмысле, страшенно розтяжливо. Де хто зъ присутныхъ позѣхае. Самъ судія щось-то задумуеь ся и часомъ по двѣчи перепытуе те саме. Писарь слухае подпершись рукою.

Зненацька по камерѣ пѣйшовъ рухъ, тымъ бѣльше замѣтный середъ нудоты. Пѣсла того, якъ у дворѣ почувлось туркотѣе повоза, въ камеру ввѣйшла стрѣйно прибрана панночка, въ яснѣй штучной сукнѣ, въ капелюшкѣ, въ рукавичкахъ; сидѣй и стоячій здивовано на неѣ оглядались и давали ѣй дорогу. Панночка, трохи збентежена зверненою на неѣ увагою, пробралась на середню лавку ближе до бѣкна, и сѣла тамъ зъ надто по-важною миною, зложивши руки на парасоликѣ.

Судія такъ здивувавъ ся появленемъ панночки, що спинаеь ся на половинѣ якогось реченія. Далѣ оправивъ ся, чуть-чуть примѣтно вклонивъ ся паннѣ, повитавши еѣ бѣльше очима та привѣтнымъ усмѣхомъ. Панночка те-жъ усмѣхнулась и заразъ же одвернулась. Передъ нею на першій лавцѣ сидѣли якійсь постатѣ зъ кудлатыми головами; ихъ товстѣи комѣры и червонѣи потылицѣ

такъ и лѣзли въ очи. Близенько, черезъ ту давку, приходивъ ся столѣкъ писаря. Панночка глянула на его опущену на руку голову, зъ причесаннымъ на бѣкъ лысучимъ хвлястымъ чубомъ, що трохи спустивъ ся на лобъ, и їй здалось, що паничъ поправляючи той чубъ ховавъ насмѣшливый усмѣхъ... Досадливый рухъ пройшовъ по виду панни; она одвернулася и силкувалася найуважнѣйше слухать речъ акцизного й Суры. Незабаромъ же поглядъ панночки якось зъ бѣка зновъ перейшовъ на молодого хлопця; она приготовилася погордливо зустріти его насмѣшливый поглядъ, але-жъ бѣтъ поглажуючи свій гарный усъ зовсѣмъ не дививъ ся на неѣ и пильнувавъ справу, котра хутко й втѣшила присутныхъ тымъ, що скѣнчалася... Акцизный, яко переможець, нышно виходивъ зъ-за рѣшткы зъ уставомъ и зъ пляшкою того „низкопробного“, за продажъ которого була осужена Сура пильнуючимъ закономъ; вийшла геть и Сура, мимрячи щось сама собѣ, — мала сердешна заплатити штрафъ. Судія викликавъ двоохъ мѣщанокъ, що судились мѣжъ собою за лайку и „обиду дѣйствіємъ“. Всѣ въ камерѣ оживились. Де-хто вже заранше посмѣхувавъ ся.

Молодша мѣщанка, Ярина Вознюкова, винуватила старшу, матрону въ крайній одежѣ и грубѣшихъ кораллахъ, за те, що ся збила зъ нею „при всѣму народѣ“ хустку „и навѣтъ чепецъ“, черезъ яке „дѣйствіє“ Ярина „засвѣтила волосомъ“ середъ мѣста. Матрона-жъ поважно доказувала, що она була доведена до того „собачою“ лайкою Ярины, котра „причепилася“ до неѣ нагло, якъ и завждѣ чѣпляеть ся, торгуючи рядомъ зъ нею свинною й саломъ, и почала „коренить“ еѣ, Меланію Коржиху, „всякими словами“, котрѣ їй, „мужнѣй жонѣ“ нѣякимъ способомъ не можна було стерпѣти, именно черезъ те, що она есть мужня жона. Судія завваживъ, що остатня рѣчь не має жадной ваги, що лайка есть въ загаль погана рѣчь, до кого-бъ она не была звернена. На сю увагу матрона выступила зъ довгою промовою, такъ якъ се и бувъ головный пунктъ еѣ встрѣчного позывана за зневагу.

— Выбачайте, ваше благородіє, господи́нь судія! То не все одно! Якъ она (покажує на Ярину) есть смѣте и драгѣ неприкаянне...

Судія спиняє матрону, що лаять ся не можна и що бѣтъ еѣ оштрафує за такой слова. Чути такожъ гнѣвны покляки Ярины. Але-жъ старша мѣщанка веде поважно даль: Якъ она есть така, то їй не толькѣ почути ганьбу, але навѣтъ въ морду получить — нѣчого.

— Перестаньте, говорю вамъ! — гримає судія.

— Але-жъ менѣ, — спокѣйно кѣнчає стара, — що ишого: якъ я есть мужня жона и всяке мене знає...

Тутъ вскочила въ свою чергу зъ характеристичною сперечницѣ Ярина...

— Такъ! — почала она, — всяке знає, яка ты есть сука и трююдица!

Судіѣ нѣчого не зоставалось, якъ скорѣйше покѣнчити справу; найхутнѣйше перепытавши „свѣдѣтельокъ“, бѣтъ прочитавъ вырокъ о приостановѣ дѣла по „взаимности обидъ“. Жѣнки лаються вийшли зъ камеры.

Почалася справа „о кражѣ крестьяниномъ Иваномъ Бондарукомъ у мѣщанина Трифона Бевзя — вола“, „каковой вола“, якъ говорилося далѣ у прошенію мѣщанина, „былъ противъ желанія хозяйскаго уступленъ еврейю Мордко Рѣзнику на мясо, при чемъ оный Мордко харащо зналъ, что вола не куплено, а украдено“. Оба обвинувачены мѣщаниномъ въ „зарѣзаніи“ его вола,

Иванъ Бондарукъ и Мордко Рѣзникъ, стояли передъ мечемъ правосудія. Иванъ бувъ нужденный чоловѣга, въ лихой свитинѣ, подертѣй на плечахъ; Мордко-жъ мавъ такой пристойный виглядъ, що самъ его лысенючій лапсардакъ, застебнутый на грубому тѣлѣ, неначе бувъ ображенный тымъ, що на Мордка наводять тее незаконне зарѣзане. Однакъ-же зъ рѣчей Ивана и свѣдѣковъ було явно, що Иванъ бувъ нѣчимъ вишимъ, якъ потыкачемъ въ рукахъ оного Мордка, котрый и оборудувавъ цѣлу справу.

Але-жъ, якъ говорили, у Ивана найшли въ половѣ кѣсть бѣвъ воловой лопатки! „Уликъ“ бѣльше не було нѣякихъ, и на той кѣстѣ спочивала цѣла справа. Якъ схотѣти, такъ можно було и повернути. Ото-жъ господарь, мѣщанинъ, доказувавъ, що то була „кѣсто маха“, котра нѣякъ не могла инакше попасти до убогого Ивана, якъ толькѣ зъ его Бевзевого вола; адвокатъ же обвинуваченыхъ провадивъ, що то були „кѣсто чкы“, дрѣбный „кухонные остатки“, можливѣ въ кождѣмъ господарствѣ. На пытанѣ-жъ мѣщанина — „а чого-жъ тѣ кѣсто чкы были въ клунѣ въ половѣ?“ — адвокатъ одповѣвъ: „мало ли чого! могли дѣти или собаки затащить!“ Судія, очевидно, настроивъ ся милостиво — и оправдавъ Ивана по „отсутствію уликъ“. Въ слѣдъ за симъ бѣтъ объявивъ „перерывъ засѣданія“ на годину и швиденько скинувъ зъ себе свой правосудный знакъ.

Людѣ гучно заметушавъ ся; камера стала порожнѣти. Судія ставши привычною особою посмѣшивъ весело до панночки, котра стояла спершись ручкою на спинку переднѣй лавки и усмѣхаючися на зустрічъ судіѣ.

— Здорові! здорові! — мовивъ господарь, — якимъ побытомъ вы тутъ? Отъ не сподѣвавъ ся, що вы заглянете до мене въ камеру! Якъ се сталося, що вы, наче фея, завітали въ наше околѣ?

— Зовсѣмъ просто! — поясняла панна, — я пришла до мѣстечка зъ нашою економкою и такъ якъ у неѣ цѣла купа справункѣвъ, то я покинула еѣ въ мѣстечку, а сама справивши свое дѣло на почтѣ, завернула до васъ на яку годинку. Остатній разъ вы говорили у насъ, що у васъ на сѣгодня назначеный розбѣръ дѣлъ, — отъ менѣ и схотѣлось побуть въ камерѣ.

— Дуже радый! дуже радый! — широко промовлявъ господарь, ще разъ стискаючи ручку панночкѣ. — Але що-жъ мы тутъ стоимъ въ сѣй атмосферѣ? Прошу до мене!... Подгѣрний! послушайте! — гукнувъ бѣтъ писаревъ, котрый выходивъ изъ камеры зъ паперами; догнавши панича на кѣнцѣ хаты, судія мовлявъ ему нишкомъ: — Скажѣтъ тамъ Анусѣ, нехай приготує швиденько свѣданокъ... Тамъ нехай пошукає щось такого... И щобъ все якъ слѣдъ було!

— Ходѣйте-жъ! — вдавъ ся господарь зновъ до панни, вернувшись. — Може хочете перше оглянуть мой садокъ? Оно й до рѣчи буде посяла камерного повѣтря!

Обое вийшли черезъ другу якус порожнювату хату въ садокъ. Они ввійшли въ него якось зъ боку. Бувъ же й параднѣйшій выхѣдъ въ садокъ, изъ „гостинной“, черезъ великій скляны дверѣ, що выходили на широкий ганокъ зъ стовпами. Передъ тымъ ганкомъ було скѣлька кружалецъ зъ кѣвтками.

— Отъ мои кѣвтки! — мовивъ судія нахилиючись надъ грядочками. — Я люблю кѣвтки, та не маю часу ихъ пильнувать!... Не знаю, що тутъ слуги насяляли, — я купувавъ деяке насяне въ Кієвѣ: резеду одорату, „grandiflora“, рѣжныхъ флѣксѣвъ та вербенъ. Тымъ часомъ мало що видно...

— Та ще-ж не пора! — завважила панночка, — ще квітки будуть!

— Нї, я хотїв би таки вам зорвать що небудь у своєму квітнику! — клопотав ся господарь. — Ах, от! возьміте сих піонів! — мовив він далі, — хочь они не мови культури, я их застав тут, про-те все-жь они розцвілись у мене!.. Правда, які гарні колєрь? зовсім рожевий!

— Чудесный! — згодилась панночка, приймаючи пышні квітки.

— Ходіте-ж далі в моє „кущ“! — жартував судія. Вся планинка перед будинком була засажена спрєями, акаціями, ясином, скількома бльшими декоративними деревами. Все трохи здиґло, мало самотний вигляд. Садок був не великий. Площина хутко обривалась під гору, на котрій росли де-не-де овочеві дерева й лїщина; скілька стежечок спускалось в-низ, де починав ся мїщанський куток. Панночка стала на краю узгїр'я, де під двома тополями була старенька лавочка. Праворуч видїв ставок, навпроти через долину було веселе узгїр'є мїстечка з великим бльм костелом під червоным дахом.

— У вас тут дуже гарно, — мовила панночка.

— Нїчого собі куточок, и в загалі досить вгїдна домівка, — одповів судія.

З задку в садку почувсь голос. Господарь и гостя выступили з-за дерев и побачили на дорбжцї знайомих їм писаря и малого хлопчика: они йшли хутко, очевидно не сподїваючись зустрїти когось небудь в садку. Хлопчик щось голосно говорив, показуючи на гуґавину з боку. Побачивши ту пару, господаря и панночку, хлопцї спинились. Старшій зараз повернувшись назад, малий же остав ся, дивлячись широко розкритими очима.

— Иди-ж, иди сюды! — покликав его батько усмїхаючись, — повитай ся з Евгєнією Сергїевною!.. Он у мене зовсім одачав тут! — оправдував батько неспїливость сына. — Ну, повитай ся-ж!

— Здорові були! — мовив хлопчик подаючи руку паннї.

— Здравствуйте, Саша! — одказала з веселым усмїхом она, — куды се вы так швидко йшли? Скажіте лишь нам!

— Ах! — оживив ся хлопчик, — я хотїв показати Петру Игнатовичу кубельце, що я наглядїв там у бузку, напевне то соловїве гнїздо!

— Де-жь оно? — пытала прихильно панна

— А он там! Хотите, я вам покажу?

— Добре, добре! ходіте!

— Ну, братику, — завважив батько, — выгадав ты лазить по куцах! Евгєнія Сергїевна там и не пройде в той гуґц!

— Нї, чого-ж! Мы проберем ся в двоих! — одмовляла смїючись панна и зграбно подобравши свой подбїл, увес у дробных шляпочках, подалась невеличкою стежечкою за хлопчиком.

— Ну, в таком разї дозвольте менї зоставить вас на хвилину, коли вы маєте охоту шукать соловїв! Менї-жь такой порывания юности не до ладу! Зараз приїду по вас! — додав господарь посмїхуючись та йдучи до парадного ганку.

Войшовши скляними дверима, він хутко оглянувшись гостинний покій, де стояла трохи потерта и порбана, але паньска постанова, з круглым столом, ка-

напою, фотелями и скількома штучными малыми столиками по під бльстими стїнами; перейшов другу хату з двома довгими обитими лавками та самотным бильярдом, и опинив ся в столовой. Гануся метушилась там ладнуючи сїданок. Хлопец-слуга з-вольна розставляв тарїлки.

— Проворнїшь, Антоне, проворнїшь! — гукнув на него судія. — А що, Аннуся, приготовили все?

— Приготовила, приготовила, зараз подаю!

— А вино у нас єсть?

— Та єсть, — я сховала тодї, як бд гостей зосталось.

— А яке-жь там вино?

— Або я его знаю, яке оно? Єсть жовтого и червоного трохи.

— Ага, ну добре!.. Так я поїду кликать.. Та того.. Аннуся, вы тут глядїте, щоб серветки чисті и все як слїд.

— Та знаю, знаю! як-же-жь!..

— Ну, то-то-жь я знаю, вы на такой рїчи молодець! — И господарь поїшов по гостю.

Поставивши припас на стол, Гануся побїгла до своєї областї через писареву хату, котра була переходна. Панич сидїв коло свого стола и писав.

— Паничу! — озвалась спинившись коло него Гануся: — бачили вы панночку, що до нас в гості приїхала?

— Бачив.

— Чого се она?

— А я по чїм знаю? Я навїть не вїдаю, що то и за панночка, — одмовляв ся панич пишучи.

— Справдї не знаете? Ох, чи не брешете! Се-жь того кїевского пана дочка, що купив Новогрудок. Я є бачила в мїстї, бо они отсе з весни живут вже тут, будут лїтувать. Нїчого собі панна! Та чого се она завітала? сама без батька прилетїла!.. Чи не вас часом наглядїла де небудь? Дарма, що вы є не бачили!..

— А одцепїте ся вы Ганнуся! — мовив смїючись и разом наморщючи брови панич, — тільки заважає те тїм дурнячи!

Гануся зо смїхом зникла в дальших переходах. З парадных покоїв почув ся гомїн. Найголоснїше дзвенїв голосок Сашинь. Судія зазирнувши в столову попередь вєх мовив у-голос идучой за ним гост: — Прошу! прошу! — и заметушив ся, ладнуючи мїсце для неї. Она-жь подїйшла до розчищеного венеціанського бїка.

— Як у вас тут мило! — промовила, — зеленє врываєт ся в хату! Дивїте ся, можна достать рукою! — и панночка прїстїгнувши руку одбрвала вїточку акації и приложила до піонї.

— Прошу вас! — мовив судія одставляючи стблчик, — от не одкажіте менї чести буть моею сусїдкою! — и маючи по одинь бїк коло себе Сашу, він показав на мїсце по другї бїк поруч з собою.

— А Петра Игнатовича чом не кличеш? — нагадав малий.

— Покличем и его! Петру Игнатович, идїте! — гукнув судія в хатку писареву и зараз же вдав ся знов до гост: — Вам чого скажете перше, сыра чи шинки?

— Merci! я вїзму редїчки: она така красива! — мовила гостя, кладучи коло себе квітки и скидаючи рукавички.

Въ хату ввійшовъ паничъ-писарь, почервонѣлый, збентеженный; бнѣ не знавъ, чи ему кланяѣть ся, чи нѣ, бо господарь очевидно не думавъ его знакоми. Однакъ-же мѣсце его прихотило ся якъ разъ коло панны, и бнѣ сѣдаючи зъ-легка вклонивъ ся їй. Панна те-жъ кивнула головою.

— Вы чого втекли зъ садка? — суворо спытавъ панича Саша и тымъ зовсѣмъ збаламутивъ его. — Я-жъ вамъ хотѣвъ гнѣздо показати! Мы бачили: я отъ имъ показувавъ. Тамъ сидѣла пташка, при насъ злетѣла. Тѣлько кажуть, що то не соловѣй.

— Ну, такъ, значить, не було на що й дивити ся! — завваживъ паничъ, — я такъ и знавъ, що то не соловѣй!

— A la bonne heure! — покликнувъ судія, — вы ловко выпутались изъ трудности, въ яку васъ такъ широко поставивъ Саша. — До рѣчи! — прибавивъ судія, — рекомендую вамъ, Евгенія Сергѣевна: се моя права рука и правое око, павъ Подгѣрный!

Панночка глянула на панича. Подавать руку було не зручно и она лишь повторно вклонилась.

— Я думаю, — провадивъ такъ само жартливо господарь, — що мене хутко проженуть и наставлятъ судію его, такъ бнѣ узаявъ ся за дѣла!

— Тодѣ ты будешъ ему всѣ бумаги писать, — додавъ хлопчикъ, — а бнѣ не буде нѣчого робити!

— Не погано придумано! Бачите, який бнѣ у мене гострый! — завваживъ батько.

Всѣ засмѣялись опрѣчь писаря, котрому рекомендація въ той способъ не сподобалась. Снахнувши, бнѣ зсунувъ свои черны бровы. Панночка-жъ пильновала его зъ цѣкавостю, користуючись тымъ, що очи хлопця були опущены и геть прикриты хорошими великими вѣями.

— А що-жъ я не пытаю васъ, — почавъ зновъ господарь, — чи сподобалось вамъ, Евгенія Сергѣевна, наше представлене, на котре вы попали сегодня?

— Ахъ, вы говорите про справы, що розбирались? Дуже!... Я нѣколи не була въ камерѣ и дуже рада, що побачила сегодня...

— Просимо ласки, частѣйше витати до насъ! — смѣявъ ся судія. — Мы зъ Петромъ Игнатовичемъ можемъ вамъ часто давать сѣе представлене!

— Що-жъ! Дѣйстно представлене! — мовивъ паничъ не підбіймаючи опущеныхъ очей, — тѣлько прямо зъ житя: само житє дає зразки.

— Се правда, — поважно згодила ся панночка.

— Цѣкавы зразки, нема що казати! — вкинувъ судія. — Ахъ, той акцизникъ Любашевачъ уморить мене своими нудными позвами!

— Найважнѣйша рѣчь, — мовивъ оживляючись писарь, — що самъ разомъ зъ жидами крадуть, зъ болѣшими, а на дробнотѣ свѣй „невсипущій доглядъ“ доказують!

Судія скинувъ очима на панича.

— Да... кто ихъ знаетъ!... може и не всѣ крадуть!... Любашевачъ, пожалуй, и не краде!

— Ну, то все одно знае, що тѣлько воду товче! сама комедія тѣлько!...

— А бабы? бабы якѣ? — перемѣнявъ тему судія засмѣявшись, — „видзорскія кумушки“! ха, ха, ха!...

— Ахъ, забавный такъ справдѣ! — приказала и собѣ панночка. — А отсе дѣло про вола те-жъ кумедне! Пам'ятаете, якъ мѣщанинъ доказує, що нашли „костомакъ“, а адвокатъ каже, „косточки...“ Ще й додавъ: „кухонные остатки“. Мовъ бы умысене терминъ зъ археологій, якъ ото про первѣстны господарства кажуть...

— Ну! — погукнувъ судія, — можете быть певны, что объ археологических терминахъ той адвокатъ жадного тямку не має!

— А на що-жъ бнѣ такъ сказавъ?

— Та такъ собѣ, зовсѣмъ припадкомъ! Нѣ, я бачу, вамъ справдѣ задля розумѣня мѣсцевыхъ типѣвъ треба частѣйше заглядать до насъ!...

— Отъ, — мовила панночка, — я хотѣла-бъ ще побачити яке небудь „дѣло“, отъ такъ у наперахъ, якъ передъ вами лежали. Справдѣ! я нѣколи не бачила!... Можна?...

— Ахъ, будьте ласкавы! Дивѣть ся, скѣлько хочете!... Угодно вамъ заразъ? Ихъ тамъ у насъ до-схочу, — показавъ судія на сусѣдню „канцелярію“, паничеву комнату, черезъ котру на той часъ Ганнуся несла каву. — Отъ, оно и до рѣчи буде за кавою продивити ся котре дѣло, коли вже ваша така охота. Подгѣрный, принесѣтъ тамъ вѣсь васъ дѣло!

— Принесѣте, прошу васъ! — додала панночка першій разъ дивлячись писарю прямо въ очи.

— Яке-жъ вамъ дѣло показати! — пытавъ бнѣ зъ усмѣхомъ але участливо, якъ до дитины.

— Все одно! яке небудь! яке вы самѣ схочете! — мовляла гостя.

— Тамъ котре не дуже запылене! — додавъ наздогѣнь судія смѣючись.

Ганнуся тымъ часомъ подала чашки зъ кавою и обходячи по за столомъ кинула пыльное око на панночку та на ви убѣрѣ, хочъ за всю хвилю свого пробуваня въ хатѣ, поки наливала каву, мала невластиву їй дуже поважну мину.

Паничъ вернувъ ся зъ „дѣломъ“ въ рукахъ: — Отъ, нате, подивѣть ся! — мовивъ бнѣ кладучи его передъ панною.

— Що-жъ оно такъ тоненьке? — спытала панна взявши той невеличкій зшитокъ. — Я думала, що они всѣ великѣ!

— Вы думали, — засмѣявъ ся судія, — що кожнымъ чоловікѣ убить можна?... Се бнѣ вамъ умысене такъ маленьке дѣло принѣсь, щобъ васъ не злякати!

— Нѣ! просто выбравъ, котре попалося интереснѣйше! — оправдувавъ ся писарь.

— Интересно? — перепытала панна. — А! добре!... Пождѣть же, я прочитаю тутъ що-небудь!

— Та отъ прочитайте прошеніє, то и будете знать, въ чѣмъ дѣло, — радивъ паничъ.

Гостя взялась уважно читать, держучи обома руками розгорнутый зшитокъ. Судія лукаво подморгнувъ нишкомъ паничеви на неѣ. Паничъ те-жъ усмѣхнувъ ся ему на бѣповѣдъ; однакъ за хвилину бнѣ ставъ зъ повагою пильновать обличѣ дѣвчины, котрого бнѣ ще доси якъ слѣдъ не роздививъ ся.

Панночка сидѣла одслонивши свѣй пышный и зграбный станъ на спинку стѣльца. Нахваленный, блѣдоватый круглый видъ еи мягко упиравъ ся въ тонкѣй кружалыця нашиты на сукаѣ, котры оточували его мовъ бѣлымъ легенькимъ снѣжкомъ. Высока куафюра хвилястого темнорусого волоса одкрывала середной величины чоло зъ нѣжными западинками на вискахъ; тонкѣй бровы йшли якъ вымалюваны темными смужечками; на широковатому носуку вызначалась невеличка горбинка; нижня рожева губка була трохи придержана бѣлыми зубками. Зненацька панночка зняла на панича свои великѣ карѣ очи, такъ що бнѣ ажъ збентеживъ ся, пойманный по своему пильнованю!

Original from

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

— Нїчого не розббрала! — мовила она зь дитинною щирою поважністю, кладучи „дїло“ и дивлячись перше на панича, потїмъ на судїю.

Судїя засмїявъ ся.

— Якъ можна? — перепытавъ писарь самохїтъ присуваючись до гостї и заглядаючи въ „дїло“. — Вы просто черезъ те не розббали, що не привычнїй до такои мовы. Отъ-же!... И бнѣ почавъ читати; панночка у-голосъ розбирала те-жѣ. На плутаныхъ мѣсцяхъ паничъ охочо, выразно пояснявъ своими словами, не замѣчаючи навѣтъ, що слухачка такъ зь близька дивить ся на него. Дбїшовши такъ до середини прошеня дбвчина покликнула: — Ахѣ, теперъ розумбю!... отъ, теперъ розумбю!

— Ну, отъ бачите! — жваво сказавъ паничъ, — що-жѣ бы тутъ мало быть такого мудрого?

— Одне для першого разу буде! — порѣшивъ судїя, котрый вже вспѣвъ тымъ часомъ привести зь своихъ покоївъ коробочку зь цукерками. — Може позволите? — завбзавъ бнѣ гостю до тыхъ солодкихъ дарбвѣ. — Та чи не перейдемо въ гостинную?

— А вашѣ же розббръ у камерѣ? — спытала гостя. — Вы-жѣ зробили перерывъ на годину, а вже пройшло далеко ббльше!...

— О, се пусте! Пождуть! Все одно вже!... Прощу васѣ въ гостинную! — мовивъ господарь стоячи.

Паничъ вставъ, забравъ паперы и пбйшовъ у свою хату.

— Знаете, Анатолїй Львовичъ, — мовила гостя й собѣ встаючи, — я мушу вже вхатъ до дому!... Тамъ певно вже въ мѣстечку покбнчили зь справунками, та й папа буде ждатель... Мерсі и до побаченя!

— Нѣ, нѣ! Я хочу вамъ показатъ одну рѣчь: у мене есть цѣкаві малюнки! Прощу въ гостинную! Вашу ручку!

Панночка жартовливо положила свою руку на руку судїї, мовлячи: — Ваше вїно й кава закрутили менѣ грошки голову! Дбїстно, очи вѣй блыщали, у виду збьявилась краска.

— А може то бдѣ першою студїѣ мудрои науки? — спытавъ жартовливо судїя.

— Може! — бдказала панночка выходячи зь хаты.

По короткому часѣ Ганнуся заглянула въ хату панича мовлячи шпарко: — Паничу, идѣть хутко! Отъ сюды! хутко!...

— А що тамъ таке? — пытавъ бнѣ встаючи.

Ганнуся бѣгла переходами попереду и показала въ скляне бкно лѣвого ганку: — Дивѣть ся!... Выбдждае вже!...

Паничъ глянувъ. Гостя сидѣла вже въ фаетонѣ, весело повернувшись до господаря, що стоявъ передъ нею на дворѣ жмурачись бдѣ сонця. Ясный соломяный капелюшникъ, весь у хвильяхъ бѣлого серпанку, бувъ зновъ насунений на лобъ панночки; але очи живо дивили ся зь пбдъ него; рухи були те-жѣ быстрой, видно було, що дбвчина говорила щось веселе. Споглядаючи паничъ теперъ тблько завваживъ сукню панночки блѣдно-рожеву. Панночка поправила вѣ въ фаетонѣ. Конѣ рушили и парасоликъ хутко сховавъ нарядну й пышну головку. — Отъ, — подумавъ молодой хлопецъ, — навѣтъ не попрощалась зо мною!... Що-жѣ, звичайне дѣло!

Паничъ вернувъ ся въ свою хату. Ганнуся поспѣвючи прибирала въ столовой.

— Отъ, нате вамъ квѣтку! — мовила она незабаромъ кидючи паничеви пбвню забуту на столѣ, — се вамъ панночка кївска зоставила!

Паничъ взявъ ту пышну ясно-рожеву квѣтку, и Богъ знае бдѣ чого ему пригадалась такъ живо панночка въ рожевому убраню... Така сама пышна квѣтка, тблько те-жѣ безъ духу!... И Богъ знае для чого бнѣ понюхавъ квѣтку. Понюхавъ разѣ — и заразѣ же въ друге: квѣтка була зь тонкимъ запахомъ, неначе рожѣ! Се его здивувало й роземѣшило. — Отъ и запахъ оказавъ ся! Може й та така? — швидко промайнуло въ его думцѣ. Але заразѣ же покликнувъ у пбвѣ голоса: — Етъ! не знать що! — кинувъ квѣтку на землю, взявъ паперы и пбйшовъ до камеры.

(Дальше буде.)

Н О В І Й С П Ъ В О М О В К И.

Ст. В. Руданьского.

17. Глухїй и губатый.

Довело ся на вѣку
Глухому зь губатымъ
Разѣ у церквѣ на бѣду
У парѣ стояти.
И губатый що почне
Оченашъ казати,
То такъ губы и складе,
Якъ нбвы свистати.
Довго глухїй поглядавъ,
Зѣ злости ажъ мбннѣвъ ся,
Далѣ руку одвинувъ,
Ближче приступивъ ся,
Та по пицѣ того хвать!
— Отъ тобѣ свистати! —
— Богъ зь тобою, — каже той, —
Бачишь, я губатый. —
А той его другїй разѣ.
— Дарма, що богатый!
У насѣ церква не на те,
Щобъ въ вѣѣ свистати!

18. О к у л я р ы.

Розходивъ ся мужичокъ
Ажъ гвалтъ дякувати,
Та одна ему бѣда —
Не вмѣ читати.
За азѣ-буки-бѣ взять ся, — нѣ,
Не того бнѣ хоче,
Бнѣ гадае чимъсь другїмъ
Просвѣтити очи.
— Не вмѣ-жѣ такъ старый дякъ
Стрбчки розббрати,
Окуляры-жѣ якъ вбзьме,
То куды читати!
Оттакъ и я заведу
Кондаки й тропары,
Пбду тбльки та куплю
Такї окуляры.
Пбшовъ мужикъ до крамницѣ,
Рбжний выбирае,
Що на очи накладе,
То все не читае.
Далѣ сотї зѣ носа знявъ
Та обѣ землю вдаривъ,
Розплативъ ся тай пбшовъ
Самъ безъ окулярбвъ

И въ проводы говоривъ
Хрещеному люду:
— Окулярѣвъ не купивъ,
То и дякомъ не буду.

19. Свиня свинейю.

Несе мужикъ у ночовкахъ
До дому свячене:
Яйца, паску и ковбасы
И порося печене.
А порося якъ пѣдсвинокъ,
Тай ще зъ хрономъ въ ротъ...
Несе бѣдный тай спѣткнувъ ся
У самѣмъ болотѣ.
И схибулись новіи ночвы,
Затряслось свячене,
И въ болото покотилось
Порося печене.
Глянувъ мужикъ на болото,
Посвиставъ до лиха,
Одвернувъ ся на бѣкъ, плюнувъ,
Тай промовивъ зъ тиха:
— Та свиня таки свинейю,
Правду кажутъ люде:
Святи еѣ, хрести еѣ,
Все свинейю буде. —

20. Жонатыи.

Била жѣнка мужика
Тай выгнала зъ хаты, —
Пѣшовъ бѣдный по поляхъ
Притулку шукати.
Ходивъ бѣдный цѣлый день,
Все клявъ молодицю,
На остатокъ десь залѣгъ
На рудѣ въ копицю.
Ажъ дивить ся на руду,
Що бугай хорошій
Ходить собѣ по травѣ,
Мукае зъ роскошѣ.
Отъ и каже неборака:
— Щасливый ты брате!
Колись и я такъ спѣвавъ,
Якъ бувъ не жонатыи.

21. Допыталась.

Прийшовъ мужикъ изъ празнику,
Празникъ добре вдавъ ся:
Посниѣла кругомъ шия
И чубъ пѣдѣнявъ ся.
Прийшовъ въ хату, и нѣ слова,
На лавѣ сѣдае,
Ажъ пѣдходитъ молодиця,
Мужа оглядае.
— А чого то въ тебе шия
Вкрыта синяками? —
— Та то мабуть одъ вишнявки,
Що пивъ изъ дяками. —
— А хто-жь тобѣ чоловіче
Чуба мавъ намяти? —
А той зъ лавы та до неѣ:
— А знаешъ мовчати!...

22. Гусакъ.

Разъ у бабы перехѣдный
Москаль ночувавъ,
Уставъ рано до походу
Тай гуску укравъ.
Догоняе его баба:
— Служба, почекай! —
— А что, бабушка, мне скажешь?
— Та гуску оддай!
— Ахъ ты Богъ мой! Эта гуска?
Экой я дуракъ!
Вазьмі, бабка, — ей-ей думалъ,
Что эта гусакъ. —

23. Мошкѣвъ дахъ.

Дахъ дюравый, дощъ иде,
Въ коршму затѣкае...
— Покрывъ бы ты Мошку дахъ! —
Мужикъ промовляе.
А жидъ: — Герсти, крыти дахъ?
Та якъ его крыти,
Коли теперь дощъ иде,
Та буде мочити.
— Та хто-жь каже, щобъ теперь?
— А коли-жь, Иване?
— Та покрывъ бы хотъ тодѣ,
Якъ дощъ перестане.
А жидъ: — Герсти! Крыти дахъ,
Якъ дощу не буде!
Та у мене тодѣ и такъ
Сухо буде всюде.

24. А що теперь буде?

Пытае ся панъ жидка:
— Бувъ ты у Варшавѣ?
Жидокъ каже: — Нѣ, не бувъ,
Пане мѣй ласкавый.
— Дурень же ты, що не бувъ!
А бувъ ты въ Парижу?
— Нѣ, мѣй пане, — каже жидъ, —
Не бувъ и въ Парижу.
— Дурень же ты, що не бувъ!
То въ Римѣ мавъ бути?
— И тамъ пане я не бувъ,
Тай нѣчого и бути.
— Дурень же ты, коли такъ!
— Я и самъ теѣ знаю, —
Але пане, теперь я
Вже васъ запытаю.
А чи бувъ панъ тамъ, де я
Козу наповоаю?
— Нѣ, не бувъ, — говорить панъ, —
Не бувъ и не знаю.
— Якъ то пане! Та-жь про то
Знають усѣ люде!
— Я не знаю. — Ну, герехтъ!
А що теперь буде? —

ЛЮБОРАДСКІЙ.

СЕМЕЙНА ХРОНИКА А. ПАТРИЧЕНКА СВИДНИЦКОГО.

(Дальше.)

ХІІ.

Камянець, як глянути на него зь далеки, стоять въ долині; а прийде ся їхати, то на горѣ та ще на якій горѣ! Думаєш дивлячись: тутъ була колись-то кругла яма, та чиясь невѣдома сила провела пальцемъ краями и въ тѣмъ мѣсцѣ земля репнула; середину-жъ збгнало до купы, а кругомъ ставъ ровъ широченный та глибоченый. На днѣ рѣчка потекла, Смотричъ, отъ якъ Хороль завбблышки, и де-де реве по камѣню. По надъ рѣчкою, де мѣся стало, люде, що та мурашня, купки собѣ понагортали и живутъ. Глянешь зь горы, голова закрутитъ ся; глянешь зь низу, шапка злетить. Що тѣсно, то и вша хата прилипла до скалы якъ ластѣваче гнѣздо подѣ стрѣхою, що потребує лишь пѣвъ даху: вша подѣ камѣнюкою стоить, якъ подѣ полою въ батька. Камѣнюка нависла, вкурѣла, а хатина тулить ся подѣ нею, якъ сирота подѣ тыню.

Смотричъ обтѣкає городъ кругомъ, що зь якого боку не їхати въ Камянець, конче треба черезъ воду: зь Руськихъ Фѣльваркѣвъ и моста нема; одъ цѣсарского (австрійского) кордону їдуть подзамчемъ та крѣзь фортецю, а далѣй мостомъ, ще турецкимъ кажутъ. Тутъ и незаважно, що їдешь надъ безоднею, бо гора зь горою тымъ мостомъ зведена, тольки вода шумить подѣ ногами. Якъ їхати зь нашого боку, то проїхавши подгоркомъ Польскими Фѣльварками, спускають ся въ низъ такъ узбѣчу, бо рѣвно не можна звѣхати, хіба впасти та вбитися.

Спустившись зь горы, круто повертає ся цѣбъ — ажъ таки назадъ и їдець ся по подѣ скалы. Цѣбе тутъ Смотричъ тече, а за нимъ высоченна самородня стоить стѣна-круча, що по нѣй теперъ ступанка въ городъ. Оттакъ по подѣ скалы, якъ проїхати зь чверть версты, повертаєть ся цѣбе на мѣсть, а за мостомъ цѣбъ. Тутъ повисше моста притулилась до стѣни башта, а понизше, ступниѣвъ зь двайцять одѣ башты, Польска Брама: стоить стѣна мурована одѣ скалы до рѣчки. Въ давнину она й черезъ рѣчку йшла склепѣнемъ до другої башты, що й теперъ стоить на польско-фѣльварецкомъ боцѣ подѣ скалою-жъ; та склепѣне розвалили, лишь купа камѣня муромъ поспоюваного середъ Смотрича стоить, де оно впало. Въ стѣнѣ розворѣти для брамы, та самої нема, лишь дѣра та назва же збѣталась. На стѣнѣ одѣ моста зь права одѣ дѣры католицкій образъ: висить св. Ганна; зь-лѣва була башта, а теперъ руины и въ нихъ салдатека кашоварня. Отсе все зветь ся Польска Брама. За нею въ праву руку подѣ самѣсенку стѣну теперъ ступанка въ городъ, а просто проти брамы дорога вилами розходить ся: та воднога, що на гору, їде въ городъ крѣзь Вѣтряню Бразу, а друга їде долиною поузь теперъ пушту порохѣвно, що генъ-генъ стоить одѣ Польской Брамы, и въ городъ не виходить. Сю долину оденъ инспекторъ семинаріѣвъ прозвавъ Палестиною.

День бувъ горячий, сказано въ серпнѣ; сонце пекло, наче думало ввесь свѣтъ запалити; вороны по скалахъ хакали роты пороззявляючи, вѣтеръ щобъ дихнувъ, листе появляло. Саме въ сю спеку котивъ вѣзъ за возомъ все зь семинаристами — та не зь правдивыми, а зь тими новакими, що мають ихъ приймати въ семинарію. Сямъ речиньць по пятнадцатого серпня, то й посыпались мовъ

зъ рукава ихъ вывязавъ; а старшимъ по першого вересня, то тѣ ще дома гуляли. Їдуть хлопцѣ, позгорблывались; въ очахъ безнадѣя свѣтитъ ся та переполохъ, а въ душѣ дрижаки скачуть. Господи, Господи! що то буде? — коженъ думає. Кождому въ головѣ бувъ той екзамень, що якъ мытарства, такъ его не минути, коли хочешъ въ семинарію.

Мѣжъ всякими вѣзками та бричками була и знакома, трясуча невидимка панѣматки Люборадской, везла панотця Якіма, пана Тymoху и панича Антося. Другі-жъ їхали, куды кому довелося: хто прямцювавъ у городъ, хто на Польскихъ Фѣльваркахъ оставався, а сѣ потюпали Палестиною. Тутъ неоподаль одъ порохѣвнѣ дѣмокъ стоявъ гонтою побитый, муромъ обмурованный, причѣлкомъ до Смотрича. Тутъ живѣ собѣ мѣщанинѣ, що въ него кватирувавъ о. Якимъ ще семинаристомъ, тай послѣ заїздивъ, коли тольки доводилося бути въ Камянці. Ото-жъ и теперъ причаливъ до старого знакомого, щобъ и Антося тутъ поставити, и самому перебути, поки дѣло скѣнчить. Одъ города и одъ Польскихъ Фѣльваркѣвъ тутъ высоченный кручѣ понахмурувались, наче ждуть жертвы и сердать ся, що не хутко їде. Такъ бы й сказавъ, що се тѣ самі горы, що одна зь одною бѣються, якъ въ казкахъ кажетъ ся; та якъ придивишь ся, то правду сказавши се не горы, а наче въ провалѣ на днѣ выгнало грѣбъ безъ хвоста. Люде знайшли его, та не мѣгли нѣчого подѣяти, якъ корпались ему на тѣмнѣ, такъ и осѣли, лишь краѣ де-де обколупали. А грѣбъ тымъ часомъ и закаменѣвъ. Якъ не стало для всѣхъ мѣся тамъ, то хто слабовитый бувъ, скотивъ ся и осѣвъ въ низу, де тольки вода ревла. Ото-жъ якъ на грѣбъ Камянець, а въ долині Палестина. Въ Палестинѣ чимало семинаристѣвъ живало, та ще не позѣздилися, то Антося самъ бувъ якъ палець, нѣ розказати, нѣ розпытати.

Отакомившись тутъ у Палестинѣ, о. Якимъ и каже Антосяви: — въ завтра-жъ якъ итиму до консисторіѣ, покажу тобѣ семинарію, а теперъ, коли хочѣ, подѣ такъ, роздиви ся на городъ, а я ляжу, спочину. — Та Антося не побѣвъ, тольки на двѣрь вийшовъ и роздивлявъ ся на горы, та жажавъ ся якъ люде залили по нихъ, ступаючи зь прискалка на прискалокъ. Якъ бы котре урвалось, то цѣлон кѣсточки не зосталось бы. И ажъ сердце хлопцеві завмирало, ажъ волосѣ ѣжилося, ажъ мало не крикне неборакъ, якъ хто схибнетъ ся, а тѣ скачуть, якъ дикі козы, и гадки собѣ не мають.

Хто бувъ у Камянцѣ, той мусить знати Губернаторську площадь — штырогранястый пляцъ. На тѣмъ пляцу, якъ на пляцу, нема нѣчого, хіба якій духовный до консисторіѣ протягне та полиціантъ сварить ся; а по бокахъ всякі дома їдуть: и малі и великі; и бѣлі и сѣрі, и перѣтѣ; де панъ жиє, де простый мѣщанинъ, а тамъ по оденъ бѣкъ стоить Дворянське Депутатське Собраніє. Проти сего Собранія по другій бѣкъ пляцу на розѣ довгій пльондрованный дѣмъ и за нимъ бѣду церкву видно зь зеленымъ дахомъ — Собѣръ. Окна въ сѣмъ дѣмѣ на спѣднѣмъ пльондрѣ Богъ зна! колишній въ двайцять чотыри шибки, и рамцѣ, хочѣ дубові, поперегивали. Инодѣ тутъ якъ въ казанѣ кипить, клекоче, и спѣвы їдуть и сварки, и такъ крикъ та буркѣтъ; а инодѣ, якъ у пустцѣ, лишь вѣтеръ туде. Якъ їдуть поузь сей дѣмъ мѣщане — а они въ Камянцѣ все великою рукою до носа й вѣнникомъ не дѣстанешъ: все ѣмощѣ та єгомощѣ. И то єгомощѣ, що жидамъ воду попирає а они его безъ

суду безъ права товчуть; підтомляна лягла підъ тыномъ спочивати въ будякахъ — и се ѣмосць! Такъ якъ иде поузь той дѣмъ ѣмосць, а найбѣльше вѣмосць, то де котре нахились ся до бѣна, крикне: кнись! и далѣй потягло. То вже лишъ дивись зъ якого бѣна, що на передѣ, и выставить ся зъ пѣвъ копы дуль підъ самѣсенки-носомъ ихмосць, пѣде свистъ — регѣтъ. А инѣдѣ и зъ вышого плѣндра, наче голубяче яйце такъ и лясне на тѣмъ, тѣлько брязки пѣдутъ. Хто-жъ то плюнувъ? Въ бѣнахъ чимало, та нѣхто на землю й не дивить ся, а кождый свое дѣло робить: той пѣсню насвистуе, той таки свѣае зъ тиха, той гукае до камбрата, що до половины въ третє бѣно высунувъ ся; другій, видно, и вчить ся. Зъ сихъ нѣхто не плювавъ, и не пытай ся; то мабуть чи не зъ пѣдъ стрѣхи або що, однакъ ластѣвки чиргають.

Отсе семинарія Подольска закону благочестія — бо тамъ в ще й кателичка, де, якъ каже простолуде, „кнурки“ вчать ся (клерики). Найхутше по тѣмъ єѣ пѣзнати, що учителѣ лають ся, якъ салдаты, и кричать лаючи, ажъ черезъ пляцъ чутно, — тай по томъ, що въ Камянцѣ все якъ не Ляхъ, то недоляшокъ, и по лянцкій балакають; тутъ-же хибѣ Ляха приставае або що, щобъ по ихъ забалакавъ, а все по русиньскій мѣшма зъ москвекими словами.

Зъ сего то самого розсадняка розсылають капушту по всѣй паланцѣ! Сюды-жъ мавъ помѣститись и нашъ Антосѣо Люборадченко.

— Отсе тобѣ и семинарія, — показавъ ему о. Якимъ на другій день, и самъ потягъ у консисторію. А Антосѣо бувъ не зъ першихъ, що зѣѣхались для экзамену, а трохи чи не зъ останнѣхъ, то прийшовши пѣдъ класы заставъ чималый гуртокъ: хто зъ Шайгорода приѣхавъ, хто зъ Дунаевцѣ, бурсачня зъ Бару; Крутянъ було найменше. Хто сливы ѣвъ, выймаючи зъ квѣтча-стои хустины, що приѣхалась татови зъ церкви за шлюбъ, хто яблука вытѣгавъ зъ кишенѣ: грызне и закрѣе ся кулакомъ, щобъ не всѣ бачили, якъ бнѣ запыхае ся; бурсаки кукурудзу грызли. И всѣ хто чимъ богатый — хто недоѣдокъ червивого яблука, хто обѣдженный качанъ кукурудзы, хто кѣсточки зъ сливокъ — складали на бѣно купками, по рядамъ. Богатшій дѣобали вино-градъ, хто зъ хустины, хто зъ кечкета, и обѣвши гроно або складали переѣды до гурту на бѣно, або кидали черезъ голову. Другій ще й оглядавъ ся, чи далеко впаде. Хто не мавъ чимъ горла заткати, бесѣдували оденъ зъ однимъ або таки на гуртѣ, выймаючи зъ головы якъ зъ мѣшка рѣжий штуки прошлого жити. Хто горшій боягузъ, той балакавъ про экзаменъ, що висѣвъ на носѣ, розпытувавъ ся, вывѣдувавъ и зѣтхавъ голосно, наче позѣхае, а въ душѣ моливъ ся: Господи! допоможи. Антосѣо, вѣдомо рѣчь, приставъ до Крутянъ, та не мавъ чимъ горла захвати, то й почавъ теревенѣ: чи всѣѣвъ, чи не всѣѣвъ бнѣ розказати, якъ вакаціювалось, якъ до Камянця доѣхавъ, де живе, — якъ щось иде — таке нечвидне, що й глянути гидко: на одно око слѣпе, видъ ему покрутило та повертѣло; згорблене и все плечима зносить, наче що вбралось, мовлявъ, межи вошѣ тай грызуть. Ишло оно просто до гурту.

— Куды! куды! — озовались Баряне. — Мимо! пташка зъ закованымъ носомъ!

— Хто се? — поспытавъ Люборадскій.

— Доносчикъ, — бѣказали ему.

— Еге! А якъ зветь ся?

— Робусиньскій.

— Я Робусиньского зазнаю въ Крутыхъ. Сей тамъ не бувъ?

Не зъ разѣ бѣказали Антосѣови на се запытанѣ, бо не всѣ знали, проте бѣказавъ котрыйсь: — Зъ рѣкъ, чи що.

— То се-жъ той самый, бнѣ у второй класѣ пѣшовъ зъ Крутыхъ. Тѣлько тодѣ бнѣ не бувъ такій гидкій, якъ теперъ. Що се? бѣпа его такъ поправила?

— Добра бѣпа! зъ руками. То школа справилась. Гей! хто зна? розкажѣтъ, нехай новый чоловікъ послушае та й знакомымъ передае, щобъ вся семинарія знала, що оно за чадо.

Выйшовъ оденъ зъ гурту, хитнувъ ся на стану, протѣрѣ вуса тѣ, що не було, — бѣкашельнувъ ся и почавъ: То, знаете, жили мы въ одного столѣря — насѣ чоловіка зъ бѣсмъ. Знаете, зѣбрались всѣ свѣкоштий, не бурсаки... Зъ симъ словомъ мигнувъ бнѣ пѣдъ бороду бурсака, що тутъ же стоявъ поблизу.

— Пашовъ! — озовавъ той и каже: — языкомъ мели, що хочъ, а рукамъ волѣ не давай!

— Ой-же! зазулько моя! А шурѣ (пацюки) смачнѣ? добре наѣдалисье ся?

— Онѣ кѣнчай, що почавъ вси! А се и самъ дѣнаеъ, коли даеъ Богъ, що и твоего батька вхопить.

— А твоего вже вхопило? То мого не чѣпай, бо бити-му.

И той почавъ: — Такъ, кажу, (бѣкашельнувъ и плюнувъ), зѣбралось насѣ бѣсмъ чоловіка свѣкоштникѣвъ на квартиру до одного столѣря. Всѣ, знаете, хлощѣ ручи: чи въ баштанѣ, чи въ яблудка, чи выбити, чи выпити, всѣ якъ оденъ. Радѣемо такъ що годѣ. Та не пройшло большѣ мѣсяця, якъ тягнутъ насѣ всѣхъ бѣсмомъ до инспектора, и бнѣ все намъ розказуе, що мы робили, що навѣтъ думали робити. Все знае! що за чортъ? Всѣ, здаеъ ся, добрѣ, а одинъ дѣяволь єсть. Не вже-жъ самыхъ себе остерѣгались? А протѣ нѣ гадки, що Робусиньскій черезъ тынѣ. Онѣ вже и битый бувъ за доносы, то закаявъ и притихло. Хтось таки поспытавъ его: чи не ты языка присолодиль? та бнѣ руками и ногами бѣхрестуеъ ся. Не Духъ же Святый навѣае инспектора! Отъ мы и зговорились докопатись до доносяка. Ажъ отъ кѣнчаютъ ся мясеницѣ, настае масляна. Розпустили насѣ на масницю, а мы и завели вечерницѣ и давай рѣзати въ маріяша, въ дружбартѣ, а хто и просто въ вѣзка. Не все-жъ, знаете, и въ неба грати. Оттакъ собѣ гуляемо, а въ суботу инспекторѣ румъ до хаты — саме тѣлько обѣдати подали. Полякались мы, та дурно; бо пошукавъ бнѣ всюду — въ скринкахъ, въ кроватяхъ, по-за образы, а въ шапку не заглянувъ, що висѣла на двѣшкѣ коло порога, то й не знайшовъ картѣ. Зъ тымъ и пѣшовъ, тѣлько розказавъ, хто сколько выгравъ, сколько хто програвъ за масницю; хто въ яку гру любить грати; наживавъ та й тѣлько. Нѣ вже! — кажемо, — треба зловити та провчѣти сю пташку зъ закованымъ носомъ. Постановивши такъ та порадовившись, на пушанѣ посылаемо по горѣлку. Пѣшовъ той, а рѣшта сидимо, отѣкуемо и тѣльки поглядаемо оденъ на одного. Вареники, знаете, паруютъ на столѣ. Отъ и живицю привнесли. Теленули мы по красовулѣ, не кождый и закусьеъ, а декотрый и не обѣтретъ ся, якъ пѣдъ бѣномъ заступѣло, закънявчало.

— Бѣтъ! — кажемо, — та на двѣрѣ.

Въ столѣря було шѣтеъ чоловіка челядникѣвъ; мы и пообѣщали имъ на могорычѣ, якъ зловлять, а они

и зловили раба божого и волочуть до хаты — отъ сего самого Робусиньского.

— А! сучій же ты сынъ! то ты такъ покаявъ ся? Напятнуймо его! щобъ и дѣти его знали, що за цяця бувъ ихъ татуньо.

Якъ же? чимъ же? Хто радить пекти, хто щанати. А бнѣ, собака, тѣлько скавучить.

Мѣжъ нами, знаєте, бувъ третокласникъ — теперь бнѣ вже въ четвертѣмъ класѣ. Сей нѣ слова не ска- завши махнувъ у столярню и вѣсь політуру, а трохи чи не сирвасеръ въ фляпечцѣ зъ квачикомъ. Мы й на- политуровали ему собачій видъ тай...

— Цесезъ! — перебили зъ гурту. А то професора побачили и кинулись въ розлѣтъ, якъ курчата бѣдъ шу- ляка, лишъ недофѣдки свѣдчили, що тутъ були люди та ще й добрѣй теребѣй.

Отта політура и поправила, мовлявъ той, Робу- синьскому обличчю.

Такъ розполохані хлопцѣ не кождый и пару собѣ знайшли, а бѣльшь того, що побрили поодинцѣ, кождый думаючи, що ему здавалось лучше; а Антосьо згадавъ Крутянщину и давне товариство зъ Робусиньскимъ, и те, якъ сей осиротѣвъ и мусѣвъ податись въ бурсу, а по- шовши пропавъ. И жалко ему було хлопця, и злѣсть по- рывала на ледачого; то мандруючи поузъ костель, на Фѣльварки нѣбы, и каже самъ до себе: я-бъ ему ще сѣблю присыпавъ, щобъ знавъ, якъ языкъ присолодю- вати; та порохоми натеръ бы — и покажуе руками, якъ то натиравъ бы, прудко приговорюючи: отъ — такъ, отакъ, отакъ натиравъ бы! оттакъ, оттакъ!

„Кнышь лапалъ мышъ, по подѣ муры лапалъ шуры, по подѣ дахи лапалъ птахи!“

Ажъ жахнувъ ся сѣрома почувши сей крикъ, гля- нувъ, а то кричать гимназисты гуртомъ. Кинувъ бнѣ окомъ и на камѣнцѣ, що наче навмысене лежали пороз- кидані, та соромивсь пѣднати и щобъ хутче збутись того глуму паннѣтѣвского — не побѣтъ бы, полетѣвъ бы, такъ соромъ. Отъ и постюбавъ неборацъ понурившись, а сердце ему якъ не выскочить. И Робусиньского забувъ, а вже малювалось передъ очима, якъ бы бнѣ потовкѣ гимназиста, щобъ не чѣпавъ, ляшуга. Якъ на те-жъ и гимназистъ попавъ ему на зустрічъ въ глухѣмъ проулку. Не думавши, не гадавши, нѣ слова не сказавши Анто- сьо лясъ его по щоцѣ.

— За що панъ бѣшь? — озвався той.

— Не прозывайсь! — гукнувъ Антосьо, та по щоцѣ, та ще.

— Цо я пану виненъ? — кричить гкмназистъ впа- вшись Антосьови въ барки.

— Еге! ты ще и спинаєшь ся проти мене! — за- говоривъ Антосьо и такъ черкнувъ тымъ объ землю, ажъ загуло. Давъ ще скѣлька мордасѣвъ: вы всѣ, каже, сучій дѣти, однаковій! Тай чкурнувъ по за дѣмками. Хѣба тамъ зменшавъ бѣгу, де здыбавъ кого. Обтрѣпавъ гимназистъ тай пѣшовъ; а Антосьо выбравъ у Пале- стину тай глянувъ тодѣ на долонѣ, що пашѣли, наче въ лапки гравъ ся, и червонѣ були, якъ раки.

(Дальше буде.)

НАЙДОРОЖША ПЕРЛА.

Бачивъ я усякѣ перлы
И коштовнѣй самоцѣвты,
Та одна менѣ здасть ся
Зъ нихъ усѣхъ найкрасша въ свѣтѣ.

Би люди не купують,
Нею годѣ торгувати
И частѣйше она въ бѣдныхъ
Попадѣсь, нѣжъ у богатыхъ.

Тои перлы не дѣстати
Нѣ зъ печеръ землѣ, нѣ зъ моря, —
Тѣлько той еѣ знаходитъ,
Хто чуткимъ родивъ до горя.

Одѣбратъ еи не зможе
Нѣяка злоба несита;
Перла та — слеза святая
За нещасный людъ пролита.

Київъ, 12. сѣчня 1886.

В. Сивинскій.

ОСТАННІЙ ВОРЕЦЬ.

„Претерпѣвъ же до конца, той спасенъ будетъ“.

Безъ зневѣря, безъ вагана
Гордо ставъ бнѣ до борнѣ,
И були его бажаня
Чистѣй и смѣливѣй въ тѣ днѣ.

Дужий йшовъ посередѣ бою
И боровъ невтомно бнѣ —
Пѣдъ могучою рукою
Ворогъ згинувъ не одинѣ!

И богато коло нѣго
Полягло тодѣ борцѣвъ —
На злякавъ ся бнѣ нѣчого,
Головы не похиливъ.

Товариство гине й гине
Коло нѣго навкруги,
Неупинно, що хвилины
Прибувають вороги.

Бнѣ навкругъ себе поглянувъ —
Тѣльки трупы тыхъ лежать,
Що за рѣдний край коханий
Въ купѣ вышли умирать.

Бнѣ одинѣ, одинѣ зоставъ ся,
Бнѣ одинѣ помѣжъ усѣхъ
Ще не впавъ, ище змагавъ ся
Середѣ трупѣвъ дорогихъ.

Гордо голову у гору
Бнѣ пѣднявъ и такъ сказавъ:
„Я одинѣ зоставъ на горѣ,
Але я ище не впавъ.“

„Дѣло вмерѣ, але зо мною —
Я для нѣго тѣльки й живѣ!“
И могучою рукою
Вдаривъ бнѣ на ворогѣвъ.

И полѣгъ въ останнѣмъ боѣ
Въ купѣ зъ дѣломъ бнѣ своимъ,
И зъ шанобою нѣмою
Ворогъ ставъ надъ неживымъ.

В. Чайченко.

Lasziate ogni speranza.

III.

Та дармо сердцемъ мечесть страсть забыта,
И пѣснь плыве любовью трепечуча —
Минувшины не збудитъ пѣснѣ нута.

Довкола жизнѣ фила ба могуча:
Пора, пора, а дѣла такъ ще много,
А кривда людская така болюча...

Дивись и слухай, слухай сердца своего.
Забути треба яснѣ очі, милу,
Щобъ въ піору стати до раду одного.

И не пойдѣ трудъ добрый у могилу.
А хочъ часомъ угнешъ ся по неволи,
Въ словахъ еѣ колишнѣхъ найдешъ силу.

Lasziate ogni speranza — мы? нѣколи!

Корженко.

ПРЕМУДРЫЙ ВЮНЪ.

Сказка Н. Щедрина.

Живѣ та бувъ собѣ вюнъ. И батько и мати у него
були розумнѣ; помаленьку та по тихоньку арешовѣ вѣки
въ рѣцѣ прожили, и анѣ въ окрѣпѣ, анѣ въ щупакову
хавку не попали, и сыновѣ те-жѣ заказали: „гляди, сы-
новьку“, — говоривъ при смерти старый вюнъ: „коли
хочешъ вѣкъ звѣкувати, то стережись що силы мавъ!“

А у молодого вюна розуму було видимо-невидимо.
Почавъ бнѣ тымъ розумомъ мѣркувати, и бачить: куды
не повернись, усюды ему бѣда. Навкруги въ водѣ все
великій рыбы плавають, а бнѣ зъ усѣхъ найменшій; всяка
рыба его проглынути може, а бнѣ нѣкого проглынути
не може, тай не розумѣе, по що глытати? Ракъ може
клѣщами его черезъ-пѣвъ перещипнути; водяна блоха
може впити ся ему въ хребетъ и до смерти замучити.
Навѣтъ свои браты вюны, и тѣ коли побачуть, що бнѣ
комарика зловивъ, цѣлымъ стадомъ такъ и кинуть ся
бѣднати. Бѣднати и зачнуть мѣжъ собою битись, толь-
ко комаря за дармо порозщипують. А чоловікъ? отъ
и ще злюще сотворѣне! скѣлько хитрощѣвъ бнѣ попри-
думувавъ, щобъ его, вюна, скоропостыжною смертю по-
губляти! И неводы, и сѣти, и вершѣ, и вятѣры, и напо-
слѣдокъ — вудку! Бачить ся, нѣчого нема глупѣйшого
бѣдъ вудки. Нитка, на нитцѣ гачокъ, на гачку хробакъ
або муха настромлена. Та й якъ настромлена! Въ са-
мѣмъ, можна сказати, неприроднѣмъ положеню. А мѣжъ
тымъ якъ разъ на вудку вюнъ наибѣльше й ловить ся.
Старый батько неразъ его бѣдъ отои вудки остерѣгавъ.
„Найдужше, мовлявъ бнѣ, бережись вудки. Бо хочъ вы-
гядка се глупа та преглупа, але-жѣ зъ нами вюнами
що глупѣйше, те й певнѣйше. Кинуть намъ муху, немовъ
бы то й приголубити насъ хочуть; ты еѣ проковтнешъ,
ажъ на тобѣ, въ мусѣ й смерть твоя!“ Розповѣдавъ ему
старый и обѣ тѣмъ, якъ то бнѣ разъ мало що въ окрѣпѣ
не опинивъ ся. Ловили ихъ тодѣ цѣлою валкою, пѣв-

перекъ цѣлою рѣки невода розтягнули, та такъ верстовъ
зѣ двѣ по днѣ волокли й волокли. Страхъ, кѣлько рыбы
тодѣ попалося! И щупаки, и окунѣ, и головатицѣ, и пло-
тицѣ, и коблѣ, — навѣтъ лящѣвъ лежбѣковѣвъ изъ на-
мудлу зо дна рѣки пѣднимали! А вюнамъ такъ и лѣкъ
загубили. И якихъ страхѣвъ бнѣ, старый вюнъ, нате-
рѣвъ ся, поки его по рѣцѣ волокли, — сего нѣ въ казцѣ
сказати, нѣ перомъ описати. Чуе що его везуть, а куды
везуть — не знае. Бачить, що у него по праворучъ щу-
пакъ, а по лѣворучъ окунъ; думае: ось-ось заразъ коли
не оденѣ, то другій его проковтне, а вмѣ анѣ въ думцѣ.
Не до того имъ було въ той хвилѣ! У всѣхъ одно толь-
ко на умѣ: смерть прийшла! а якъ и зѣ что она прийшла —
нѣхто не розумѣе. Отъ въ кѣнци пѣчали крыла у невода
стягати, выволокли его на берѣгъ и пѣчали рыбу зъ ма-
тицѣ въ траву высыпати. Тутъ то бнѣ и дѣзнакъ ся, що
се такъ — окрѣпѣ. Палахкотить на пѣску щось червоне,
сѣрѣй облаки бѣдъ него въ гору пѣдлѣтають, а спека така,
що на него бѣдъ разу млѣсть ударила. И безъ того безъ
воды душно, а ту ще пѣддають. Чуе бнѣ: „огонь“ — ка-
жуть. А на тѣмъ огнѣ покладено щось чорне, а въ нѣмъ
вода, мовъ въ озерѣ пѣдчасъ бурѣ, ходоромъ ходитъ. Се,
кажуть, „котель“. А на послѣдку пѣчали говорити: „ки-
дай рыбу до кѣтла, росѣблѣ буде!“ И пѣчали туды нашу
братію кидати. Шпурне рыбацѣ рыбину, та зъ разу
пѣрне, потѣмъ мовъ божевѣльна выскочитъ, потѣмъ зновъ
пѣрне — тай затихне. Мовлявъ „окропу закоштувала“. Кидали,
кидали, зъ разу безъ розбору, а далѣ одинъ дѣ-
дусъ глянувъ на него тай каже: „яка зѣ него, зѣ такого
дрѣбязку, для росолу познака буде? нехай красше пѣд-
росте ще въ рѣцѣ!“ Взявъ его за дыхавки тай кинувъ
назадъ у вольную воду. А бнѣ не дурный вдавъ ся, та
якъ чкурне до дому, такъ толь-ко давай Богъ ноги!
Прибѣгъ, а вюниха его зѣ норы нѣ жива нѣ мертва вы-
зырае. И що-жѣ! кѣлько то небѣжчикъ въ ту пору не
наговоривъ ся, що се такъ окрѣпѣ и яка его вдача, та все
таки и до сѣгодня въ рѣцѣ мало хто мае добре зрозу-
мѣне обѣ окрѣпѣ! Але бнѣ, вюнъ-сынъ, прекрасно зятя-
мивъ науки вюна-батька, и добре ихъ собѣ на вусѣ на-
мотавъ.

— Треба остерѣгатись добре, — сказавъ бнѣ самъ
до себе, — а то якъ разъ пропадешъ! И почавъ жити
та поживати.

Попередъ усего нору собѣ такую придумавъ, щобъ
увесѣ мѣгъ въ неѣ затесатись, а нѣхто другій не мѣгъ
бы въ неѣ залѣзти. Довбавъ бнѣ рыломъ сю нору цѣлый
рѣкъ, и кѣлько страху за той часъ навѣвъ ся, ночуючи
то въ намулѣ, то пѣдъ водянымъ лопухомъ, то въ оче-
ретѣ! Въ кѣнци все таки выдовбавъ на славу. Чисто,
тѣсненько, якъ разъ толь-ко ему одному й помѣститись
можна.

Дальше житѣ свое рѣшивъ бнѣ заладити на такій
ладъ: въ ночи, коли люде, звѣрѣ, птицѣ и рыбы сплять
— бнѣ буде на проходы выходити, а весь день буде въ
норѣ сидѣти и дрожати. Але позаякъ ѣсти-пити все таки
треба, а пенсѣи бнѣ не побирасъ и прислуги не держати,
то буде выбѣгати зѣ норы около полудня, коли вся рыба
вже сыта, и ченѣ Богъ дастъ, що яку небудь комашину
й уловить. А коли не уловить, то й голодный въ норѣ за-
ляже и буде зновъ дрѣжаки ѣсти. Бо лѣпше есть не ѣсти,
не пити, нѣжѣ зѣ сытымъ черевомъ живота позбути ся.

Такъ бнѣ и поступавъ. Нѣчью на проходы выхо-
дивъ, въ мѣсячнѣмъ свѣтлѣ купавъ ся, а весь день ле-
жавъ въ норѣ и дрожавъ. Тѣлько въ самѣ пѣдвѣнѣ вы-

хопить ся що-де-що прихапнути, та чи багато-ж то въ повдєнь и нахапашь! Въ ту пору и комаръ подъ листе бдѣ спеки ховає ся, и бобрунка подъ кору залазять. Налыкаєть ся воды, тай шабашъ!

Лежить онъ день по за день въ норѣ, ночей не до-спылає, голодомъ приморуєть ся, а все тѣлько думаетъ: „здаєсь, я ще живый? Ахъ, але що то завтра буде“?

Задрѣмає, грѣшнымъ дѣломъ, а въ снѣ ему снять ся, що ось онъ двѣстѣ тысячѣ на лотеріѣ выгравъ. Не стямить ся бдѣ радости, переверне ся на другій бокъ, — ажъ глядѣ, а у него цѣлого повъ рыла изъ норы вы-ставилось! А що, коли бъ въ тѣй хвили водяна мышъ близко подвернула ся! адже-жъ вытягла бъ его зъ норы, якъ своего!

Разъ онъ прокинувъ ся и бачить: прямо противъ его норы ракъ стовѣть. Стоить недвижно, мовъ заклятый, и выбалушивъ на него свои кощавыи очи, тѣлько водяна течѣя вусами его мас. Отъ коли онъ страху набравъ ся! И цѣлого повъ дня, поки зовсѣмъ не стемнѣло, той ракъ его пѣдждавъ, а онъ за той часъ все дрожавъ та дрожавъ.

Инымъ разомъ тѣлько що онъ успѣвъ передъ зѣр-кою до норы вернуться, тѣлько що въ передемаку сну солодко позѣхнувъ, коли зыркъ — передъ самою норою бдѣки не взялась щука, стоить и зубами клацає. И та-кожъ цѣлый день его стерегла, немовъ самымъ его ви-домъ сыта була. А онъ и щуку ошукавъ: не выльзъ изъ норы, тай годѣ. И не разъ и не два такъ пригоды ему лучались, а мало що не кожного дня. И кожного дня, дрожащи, бдѣносивъ онъ побѣды и перемоги надъ ворогами, кожного дня повторявъ: слава тобѣ Господи, я ще живый!

Але мало сего: онъ не женивъ ся и дѣтей не мавъ, хочъ у его батька сѣмѣя була велика. Онъ мѣркувавъ такъ: не штука було батькови прожити! Въ ту пору и щуки були добрѣйшій, и окунѣ на насъ, на дробязокъ, не лакомились. А хочъ разъ онъ и попавъ ся бувъ у не-вода, то й тамъ дѣдусъ такій найшовъ ся, що его вы-зволить. А нынѣ рыбы въ рѣкахъ бѣмалъ, то вже й вюна нѣхто певно зъ берега въ воду не кине. Куды вже ту до родинного житя! Коли-бъ тѣлько самому якъ небудь продыхати!

И проживъ премудрый вюнъ зъ окладомъ сто лѣтъ. А все дрожавъ, а все дрожавъ. Нѣ приятелѣвъ у него, нѣ свояковъ; нѣ онъ нѣ до кого, нѣ до него нѣхто. Въ карты не грає, горѣлки не пѣ, люльки не курить, за гарными дѣвчатами не бѣгає, — тѣлько дрожитъ та одну думу думаетъ: слава Богу, бачить ся, я ще живый!

Навѣтъ щуки въ кѣнцѣ почали его хвалити: отъ кобы всѣ такъ жили, то то-бы въ рѣцѣ супокой бувъ. Та тѣлько вони навмысе се говорили; думали, що пѣсля такой похвалы онъ заразъ и прибѣжить до нихъ зъ ви-зитою: ось, мовлявъ, я! а они тутъ его й хахапъ! Але онъ и на сю хитрѣсть не поддавъ ся, и ще разъ своею мудрѣстю ворожѣ замыслы побѣдиль.

Кѣлько лѣтъ минуло пѣсля ета лѣтъ — не знати, а тѣлько прийшла въ кѣнцѣ премудрому вюнову черга помирати. Лежить въ норѣ и думаетъ: слава Богу, умираю своею смертю, такъ якъ умерли батько и мати. И при-гадались ему ту щучинѣ слова: отъ коли бъ усѣ такъ жили, якъ сей премудрый вюнъ живе!... Ану-ко й справ-вдѣ, що було бъ тодѣ?

Почавъ онъ мѣркувати своимъ розумомъ, которого у него було видимо-не-видимо, — и наразъ ему немовъ

бы хто слово шепнувъ: „Адже-жъ такъ мабутъ увесѣ вюнѣвскій рѣдъ давно бъ перевѣвъ ся! Бо для размно-женя вюнѣвского роду попередъ всего потрібна сѣмѣя, а у мене єи нема. Але й сего мало: щобъ вюнѣвска сѣмѣя змѣцнялась и процвѣтала, щобъ члены єи були здо-рови и крепки, треба, щобъ они выросли въ рѣдному живлѣ, въ водѣ, а не въ норѣ, де я майже ослѣпъ бдѣ вѣчного сумерку. Конечно рѣчь, щобъ вюны и по-живы довольъ здобували, щобъ не цурались товариства, другъ зъ другомъ щобы хлѣбъ да солѣ водили, и другъ бдѣ друга бъ чеснотамъ и всякимъ добрымъ прикметамъ навчались, бо тѣлько таке жите може вдосконалювати вюнѣвску породу и не допустити їй здробнѣти и выродити ся въ пѣголовицѣ. Хибно, значитъ, думати, що тѣлько тѣ вюны можуть уважати ся добрыми горожанами, котрѣ одурѣвши бдѣ страху, сидять въ норахъ и дрожать. Нѣ, се не горожане, а що найменше, непожиточны вюны. Нѣ-кому бдѣ нихъ нѣ тепло нѣ холодно, нѣкому нѣ чести нѣ зневаги, нѣ славы нѣ хулы... живутъ, дармо мѣсєце занимають, дармо хлѣбъ у Бога їдять“.

Все се такъ выразно и ясно показалося ему, що наразъ его знесла смертельна охота: дай-ко я выльзу изъ норы и гоголемъ по всѣй рѣцѣ проплыву! Але за-ледво онъ подумавъ таку думу, коли тутъ же й пере-лякавъ ся. И почавъ дрожащи конати. Живъ дрожащи — и вмиравъ дрожащи.

Все жите въ одной хвилици передъ нимъ проне-слось. Якъ онъ радощѣвъ зазнавъ? кому добру раду давъ? кому добре слово сказавъ? кого приголубивъ, пригрѣвъ, захистивъ? хто чувъ про него? хто згадає о нѣмъ? И на всѣ тѣ пытаня ему пришлось бдѣповѣдати: нѣкому, нѣхто.

Онъ живъ и дрожавъ — тай тѣлько и усѣго. На-вѣтъ теперь: смерть у него за плечима, а онъ все дро-жить, самъ не знає, про що. Въ норѣ у него темно, тѣ-сно, нѣкуды и повернутись; нѣ сонѣшний промѣнь туды не загляне, нѣ тепломъ не повѣє. И онъ лежить въ томъ вохкомъ сумрацѣ, незрячий, дряхлый, нѣкому не потріб-ный, лежить и дожидаетъ — коли то въ кѣнцѣ холодна смерть на вѣки ослобонить его бдѣ того безхосенного бутя. Чувъ онъ, якъ коло его норы шмыгають другѣ рыбы, може такъ-жъ якъ и онъ вюны, — и ани одна до него не навѣдаєть ся. Ани одной на думку не спаде: ану-ко розпытаю я у премудрого вюна якимъ екусомъ онъ умудривъ ся сто лѣтъ зъ окладомъ прожити, що нѣ щука его не проглынула, нѣ ракъ клѣщами не переци-пнувъ, нѣ рыбакъ на вудку не зловивъ? Плавають собѣ безжурно и може навѣтъ не знаютъ, що ось у сѣй норѣ премудрый вюнъ вѣку своего доживаетъ.

И що зъ усєго найприкрѣйше: не чути навѣтъ, щобъ хто небудь его премудрымъ называвъ. А такъ таки бала-кають: а чули вы про того старого дивака, що не їсть, не пѣ, нѣкого не бачить, нѣ зъ кимъ хлѣба-соли не во-дитъ, а все тѣлько свое ледаче жите оберѣгаетъ? А деякѣ навѣтъ прямо его дурнемъ и безвѣстидникомъ величаютъ и дивуютъ ся, якъ такихъ поганцѣвъ свята вода носить.

Отъ такъ то онъ розумомъ своимъ мѣркувавъ и дрѣмавъ. Красше сказати: не то щобъ дрѣмавъ, а по-чавъ уже въ нетямѣ попадати. Въ ухахъ его роздававъ ся передсмертныи шумъ, по цѣломъ тѣлѣ розлилась уто-ма. И привидѣвъ ся ему колишній принадливый сонъ, немовъ бы то онъ двѣстѣ тысячѣ на лотеріѣ выгравъ; немовъ бы то вырѣсь на цѣлого повъ аршина и самъ щупакѣвъ пожираетъ.

А поки се ему снилось, рыло его помалу-малу тай зовсім из норы высунулось. И наразъ его не стало. Що ту сподіялось, чи шука его пожерла, чи ракъ клѣщами перещипнувъ, чи самъ онъ свою смерть померъ и выплывъ на поверхность — свѣдковъ на се не було. Та мабуть таки самъ померъ, бо що за роскошь щуцъ пожирати хорого, умираючого вюна, а надто ще премудрого.

Переклавъ Миронг***

КОРОТКА ИСТОРИЯ ЛИТЕРАТУРЫ РУСКОЙ.

Написавъ Омельян Огоновскій.

ПЕРІОДЪ ТРЕТІЙ.

(Дальше.)

4. Повѣсти и казки.

Коли рускіи письменники не були въ силѣ, утворити своихъ питомыхъ повѣстей и казокъ, то занимали они започадливо чуже майно словесне, яке зберегалось въ литературѣ далекого Веходу и въ скарбѣ фантастичныхъ творбъ грецкихъ. Византія подавала Арабамъ письма класичной литературы грецкой, письма Гиппократа, Евклида, Аристотеля, Птоломея и и., та й навпаки познакомлювалась зъ поетичными казками Веходу, ба й зъ епосомъ индійскимъ, котрый доходивъ до неї въ сирийскихъ, арабскихъ и перекныхъ перекладахъ. А по-за-якъ Византія удержувала звязъ зъ народами германскими и романскими, то для неї доступни були такожъ казки заходной Европы. Тѣ-то рѣзнодорожні казки и повѣсти входили въ литературу Славянъ полудневныхъ, Болгаровъ и Сербовъ, и ѳдтакъ ѳдъ нихъ переймала Русь тѣ творы поетичный тымъ легче, що ихъ переложено на языкъ церковно-славянскій. И такъ чудна ся ростица зъ теплого краю дивнымъ дивомъ принялась въ земли руской, що тогдѣ повята була туманомъ холоднымъ; опбеля-жъ ей повѣсти та казки фантастичныи були звѣстныи на Руси ще й пѳзнійше, коли Болгарія и Сербія перестали вже ними займатись.

Въ третѣмъ періодѣ исторіи литературы руской списувались именно отъ-сей повѣсти та казки:

а) Повѣсть про Соломона и Китовраса. Она починає ся оповѣданьмъ про се, що въ Брусалимѣ бувъ царь Соломонъ, а въ городѣ Лукорѣ панувавъ царь Китоврасъ¹⁾, котрый бувъ братомъ Соломона и въ ночи обертавъ ся въ звѣря. И довѣдавъ ся царь Китоврасъ, що у Соломона єсть жена красна и одправивъ до него ворожбита въ видѣ купця зъ приказомъ, одрвати его жену. Ворожбита вволивъ волю Китовраса. Тогдѣ Соломонъ збравъ войско, пѳшовъ въ землю Китовраса и умовивъ ся зъ войскомъ своимъ ось-такъ: „Якъ затрублю въ трубу, то вы готовѣте ся ити менѣ въ помѳчъ; якъ затрублю въ-друге, то вы приближѣте ся и станѣте въ засадѣ, якъ же затрублю въ-третє, то вы идѣте швидко до мене!“

И перебравъ ся Соломонъ въ жебрующего старця и прийшовши въ царство Китовраса станувъ въ саду, де черпають воду. Выйшла-жъ дѣвка въ садъ зъ золотымъ кубкомъ и сказавъ Соломонъ: „Дай менѣ, дѣвко, изъ

сего кубка напитись!“ И ѳдповѣла дѣвка: „Та якъ ты, дѣду, хочешъ пити зъ царского кубка? Якъ хто побачитъ и скаже царевѣ, то онъ звелитъ за те насъ обѳхъ укарати“. Соломонъ сказавъ: „Дай же, дѣвко, напитись, нѣхто у васъ сього не побачитъ;“ и давъ ѳй за те перстѣнь, а она дала ему напитись. И пѳшла дѣвка зъ водою. Та ось увидѣла у неї перстѣнь Соломонова жена а Китоврасова царица и пѳзнала свѳй перстѣнь весѣльный и запыталась: „Скажи, хто тобѣ давъ перстѣнь?“ И одвѣтила дѣвка, що давъ ѳй перстѣнь якійсь старецъ. А царица сказала: „Се не старецъ, а мѳй мужъ Соломонъ“.

И сейчасъ розбѣлала царица багато людей по саду и велѣла глядати Соломона, а они, найшовши старця привели его до неї. Тогдѣ царица запыталась его: „Соломоне, чого ты сюды прийшовъ?“ И ѳдповѣвъ Соломонъ: „Прийшовъ по твою голову;“ а она рекла: „Самъ ты, Соломоне, прийшовъ еся по смерть свою, бо ось по-вѣсятъ тебе“.

И швидко пѳслала Соломонова жена на поле людей своихъ за Китоврасомъ: „Скажѣть“, каже, „Китоврасови такъ: Прийшовъ до мене мѳй другъ, а твоѣй недругъ“. ѳдтакъ Китоврасъ сейчасъ поѣхавъ до своего двора и побачивши Соломона сказавъ: „Чого ты, Соломоне, сюды прийшовъ?“ И одвѣтивъ Соломонъ: „Прийшовъ я до тебе, чтобы дѳзнатись, по-що ты вкравъ мою жену?“ И сказавъ ему Китоврасъ: „Хиба-жъ ты, Соломоне, хочешъ у мене взяти свою жену? Не видати тобѣ у мене свои жены и не жити тобѣ!“

Такъ отже Китоврасъ звелѣвъ Соломона повѣсити. Тогдѣ Соломонъ ставъ передъ Китоврасомъ плакати и озвавъ ся: „Та-жъ ты мѳй братъ, Китоврасе; я бувъ тобѣ братомъ и царемъ въ Брусалимѣ; кажи про-те дати менѣ смерть царску, се-бѣ-то повѣсити мене зъ честію. Прикажи сюды вынести богато напитковъ и ѳды и поступай за мною самъ зъ царицею своею; нехай всѣ твои люде пють и ѳдятъ и мене царя Соломона згадують. Послухавъ Китоврасъ царя Соломона. Якъ привели Соломона до шибеницѣ, то побачивъ на нѣй льняну верѣвку и сказавъ Китоврасови: „Ты мѳй братъ, Китоврасе; та хиба-жъ у тебе въ цѣлѣмъ царствѣ твоѣмъ не стало вже шовку? Пѳшли-жъ та кажи купити двѣ петлѣ шовковыи, одну червону а другую жовту, и я тогдѣ кину ся въ лѳбу петлю“.

Китоврасъ велѣвъ справдѣ купити шовку червоного та жовтого и скрутити двѣ петлѣ. И сказавъ ему Соломонъ: „Ты мѳй братъ, Китоврасе! позволь же менѣ заграти въ малу трубу передъ смертію“. Китоврасъ вволивъ его волю. Якъ же Соломонъ затрубѣвъ, то войско его, почувши сей гомѳнъ, стало зѳружати. Коли-жъ привели Соломона до шибеницѣ, то озвались каты: „Иди, Соломоне, на шибеницю!“ И пѳшовъ Соломонъ и вступивши на першій цѣпокъ драбины сказавъ Китоврасови: „Брате Китоврасе! позволь менѣ ще заграти въ малу трубу“. Ось затрубѣвъ Соломонъ та й задумавъ ся Китоврасъ зъ войскомъ своимъ. А войско Соломона почувло той гомѳнъ и приближившись скрылось не-по-далеку. И озвались каты до Соломона: „Царю Соломоне! чого звѳлкаешъ?“ Тогдѣ Соломонъ полѣзъ горѣ по драбинѣ и вскочивъ на горѣшню перекладину шибеницѣ; ѳдтакъ ѳдтрутивъ геть драбину та й ставъ въ трубу трубѣти. Сейчасъ прибѣгло войско до Соломона, а онъ приказавъ побивати ворогѣвъ.

И повѣскажи люде городскіи, а царя Китовраса и жену-царицу схопили та привели передъ царя Соломона.

¹⁾ Китоврасъ мабуть грецке *κίτιανρος*.

И сказавъ Соломонъ: „Брате Китоврасе, ты готовишь менѣ шибеницу и двѣ петлѣ шовковѣ та хотѣвъ еси мене повѣстити не по воли моѣй а по своѣй самоволи, и ось за-те попавъ ся еси въ мои руки, неначе ягня въ когтѣ вовкови, то терпи въ рукахъ моихъ; вже-жъ не буди тобѣ живому“!

И звелѣвъ Соломонъ повѣстити ихъ обоихъ, Китовраса на червонѣй, а жену-царицу на жовтѣй петлѣ. Оттакъ казавъ всѣхъ людей въ городѣ повбивати а царство Китовраса огнемъ спалити. А самъ царь Соломонъ пѣшовъ въ Брусалимъ, прославляючи св. Троицу, що невѣрного царя побивъ, а царство его полонивъ и огнемъ спаливъ.

Богу нашему слава „и нынѣ и присно и во вѣки вѣковъ, аминь“¹⁾.

Повѣсти про Соломона увойшли въ руску литературу изъ письменства византийскаго. Они зустрічають ся въ Палєяхъ²⁾ и Хронографахъ³⁾, а бѣтакъ въ рѣжнихъ збѣрникахъ яко окремі легенды. До повѣстей про Соломона навязують ся ще окремі казки „о Китоврасѣ“⁴⁾ „о южиской царицѣ“⁵⁾, „о премудрости царя Соломона и о южской царицѣ и о философахъ“⁶⁾.

Одъ людей письменныхъ поетичнѣй повѣсти про Соломона перейшли въ литературу людову. Такъ въ переказахъ народу рускаго збереглись казки про премудрого Соломона, про Соломона, жену его и злу матѣрь его, про судъ Соломона⁷⁾. Деякі часті сихъ казокъ взято изъ середовищной повѣсти „Александрія“, примѣромъ оповѣдане про теб, якъ Соломонъ задумавъ змѣрити небо й море.

б) Повѣсть про Александра Македонскаго або „Александрія“. Она єсть романтичною етнографією, фантастичнымъ описомъ природы, по-за-якъ въ нѣй являють ся чудові люди и звѣрѣ неначе въ свѣтѣ зачарованомъ. Въ походахъ своихъ Александеръ взносить ся въ воздухъ на грифахъ, прислухує ся говори птицъ и пытає ся ихъ про ихъ житє, звичаѣ и обычаѣ; спускає ся въ глубьны мореску, щобы дѣзнатись про еи тайны. Оттакъ приходять до сонѣчного города (Геліополя), бѣди сонце сходить, зустрічає страшный, нечисті народы, и щобы освободити свѣтъ бѣдъ тои погани, за-

мыкає ихъ каменемъ „сунклитомъ“¹⁾ въ горахъ, бѣди имъ нема виходу²⁾. Опбєля въ одномъ озерѣ Александеръ велѣвъ зловити рыбу, а въ нѣй нашли камѣнь ясный, що свѣтитъ ся неначе сонце въ ночи. И боровъ ся сей богатырь зъ чудными людьми („горѣ человекъ, долу конь, иже нарицаху ся исполны“³⁾); зайшовъ въ царство амазонокъ и пѣславъ имъ копѣ замѣсь себе. Дѣзнавшись про говорячїя дерева, Александеръ пѣшовъ до нихъ запытатись про будущу свою долю. Деревя звѣстили ему, що умре въ Вавилонѣ та не лишитъ потомка.

Редакцію повѣсти про Александра Македонскаго приписувано Каллистенови, що бувъ знаткомъ природы та историкомъ. А вже-жъ ся повѣсть належить до такихъ творѣвъ, котрі складають ся не наразѣ, але поволя, изъ-за чого годѣ ихъ бѣднести ко авторови одному.

Въ литературахъ славянскихъ творѣ псевдо-Каллистена бувъ звѣстный по двоухъ рѣжнихъ жерелахъ: Болгаріѣ, Сербіѣ й Русѣ переймали его изъ редакцій византийской⁴⁾, а Польша й Чехи одержали его бѣдъ Заходу Европы⁵⁾. Въ редакціяхъ грецкихъ и заходно-европейскихъ Александрови приписує ся наклѣбъ до христїанства; иногдѣ приносить бѣдъ жертву Богу-Савагови. Въ найдавнѣйшихъ рукописахъ русскихъ Александеръ зове ся сыномъ Перуна великаго, се-бѣ-то Юпитера Аммона⁶⁾.

в) Повѣсти про войну Троянскую. Въ нихъ любувались именно народы Европы заходной, а мѣжь Славянами були они менше звѣстны, нѣжь „Александрія“. Въ добѣ середньовѣчной думали, що сї повѣсти взяли свѣй зачатокъ въ оповѣданяхъ Дареса и Диктиса⁷⁾ про войну Троянскую. Творомъ Диктиса хѣснувавъ ся византийскій хронографъ Малала: томъ же що лѣтописє его въ X. вѣцѣ переложивъ болгарскій священникъ Григорій на мову старословянскую, то й Русѣ познакомилась зъ повѣстію про войну Троянскую по редакціи Диктиса. Сей творѣ обймає не тѣлько исторію войны, але й оповѣдане про долю грецкихъ богатырѣвъ, що зъ-пѣдъ Троѣй вертались домѣвъ. До такихъ-то повѣстей, прикрашєныхъ переказами митичными, деякі народы Европы навязували свою исторію, щобы звелічитись давнюю ста-

¹⁾ „Питча царя Соломона о царі Китоврасѣ“ („Историческая Христоматія“ Ѳ. Буслєва. Москва 1861; стор. 718—721). Порѣви. „Исторія русской литературы въ очеркахъ и біографіяхъ; сочинєніе П. Полеваго“. С.-Петербургъ 1872; стор. 126—127.

²⁾ Про „Палєю“ сказано дещо въ числѣ 4. сегодѣшной „Зорѣ“, стор. 63.

³⁾ Въ „Хронографахъ“ находились оповѣданя библійны старого завѣта, взятї зъ византийскаго Палєѣ, були такожь повѣсти про Александра Македонскаго, про Троянскую войну и т. и. Въ сихъ збѣрникахъ зустрічають ся такожь выписи изъ лѣтописєй, не тѣлько русскихъ але й болгарскихъ та сербскихъ.

⁴⁾ Историч. Христоматія Ѳ. Буслєва; стор. 715—717. Въ редакціи славянско-русской Китоврасѣ уважає ся подекуды типомъ рускимъ, по-за-якъ являє ся велитомъ, митичнымъ чудовищемъ, що знає будучицє, любить правду и не робить кривды людямъ убогимъ.

⁵⁾ у ж и ч е с к а (южиска, южска) царица = царица юга, се-бѣ-то царица Савы.

⁶⁾ Историч. Христом., 721. 722.

⁷⁾ „Малорусскія народныя преданія и рассказы“. Сводъ Драгоманова. Кієвъ 1876; стор. 99—109. Выше наведена повѣсть про Соломона звѣстна єсть неписьменному людови въ дещо змѣненомъ видѣ. (Порѣви. „Царь Соломонъ и жена его“ въ сѣмъ збѣрнику Драгоманова, стор. 103—105.).

¹⁾ Про сей камѣнь читаемо въ „Александріѣ“ отъ-се: „Сунклитъ (асингитъ) такова вещь: никаковъ желѣзо его растлїти не можетъ, и огонь его не возьметъ“. Порѣви. „Очеркъ литературной исторіи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“ А. Н. Пыпина (Ученыя записки втораго отдѣленія импер. Академіи Наукъ. Книга IV. С.-Петербургъ 1858, стор. 30).

²⁾ Оповѣдане про заключєне нечистыхъ народѣвъ въ горахъ повторивъ Методій Патарскій; бѣтакъ замѣщено се оповѣдане въ лѣтописи Несторовѣй (Полн. собр. рус. лѣтоп. I, стор. 107).

³⁾ исполни — велитъ.

⁴⁾ Повѣсть псевдо-Каллистена внесено въ грецку лѣтописє Малады, опбєля-жъ священникъ Григорій переложивъ єѣ вразѣ зъ сею лѣтописєю на мову старо-словянскую.

⁵⁾ Польскій перекладъ „Александріѣ“ выдано въ Краковѣ 1550. 1690. и 1701. р. пѣдъ заголовкомъ: „Historia o żywocie i znamienitych sprawach Alexandria Wielkiego, króla macedońskiego. („Очеркъ литер. исторіи стар. повѣст. и сказокъ русск.“, стор. 37).

⁶⁾ Деякі частини повѣсти „О великомъ и храбромъ Александрѣ, царѣ макидонскомъ“ замѣстивъ Буслєвъ въ Историч. Христоматіи стор. 1337—1342.

⁷⁾ Даресъ, троянскій жрецъ бога Гефѣйста, згадує ся въ Іліадѣ Гомеровѣй; Еліянъ (въ II. вѣцѣ по Христѣ) и инши, знали фригійску Іліяду Дареса. — Диктисъ, зъ острова Креты, бувъ товаришемъ богатыря Идоменея и бѣтакъ зладивъ дневникъ про войну Троянскую. Про творѣ сей довго нѣчого не знаєвъ, и ажъ за Нерона, цѣсаря римскаго бѣкрыто могилу Диктиса пѣсла трясєня землѣ въ Кретскѣмъ городѣ Гноссѣ. Пастухи побачили въ сѣй могилѣ ащикъ олованный, що зберегає повѣсть про войну Троянскую.

ровиною свого побуту національного. Отъ и болгарскій перекладчикъ Малалы замѣтивъ, що нынѣшній Болгары суть потомками Мирмидонѣвъ Ахилѣ¹⁾. Отъ Троянцѣвъ выводили свій рѣдъ Франкове, Готове, Данцѣ, ба й ге-неалогію англійскихъ королѣвъ до богатырѣвъ Троянскихъ. Не диво отже, що писатель славянскій, особливо-жь польскій, до Троянцѣвъ и Римлянъ односили зачатокъ могучихъ родѣвъ свого народу, бажаючи звязати исторію своєї батьківщини зъ исторією народѣвъ старовини клясичной.

Въ старо-руськихъ збѣрникахъ и хронографахъ XVII. вѣку зустрічає ся перекладъ Троянської повѣсти Гвидона де Колумна. Онъ зладивъ свій твѣръ (1262—1272. р.) въ мовѣ латиньскій на основѣ тыхъ оповѣданъ, котрѣ приписувано Даресови и Диктисови²⁾.

г) Приказки Пильпая³⁾ або Стефанидъ и Ихнилатъ. Зъ-помѣжъ всѣхъ творѣвъ фантазіи ори-гінальної найбільше розширили ся въ Европѣ приказки мудрого Пильпая. Се бувъ брагманъ⁴⁾ индійскій, що за царя Дашшелима управлявъ частію Индостану мѣжъ Индією а рѣкою Гангесомъ. По обычаю вѣходнихъ народѣвъ подававъ онъ аллегоричнымъ образомъ въ приказкахъ своихъ володарямъ науку, якъ кермувати державою. Одержавши таку скарбѣвну мудрости политичної Дашшелимъ переказавъ єѣ своимъ потомкамъ. Чотыри вѣки опѣсля король перскій Хозрой Нуширванъ⁵⁾, дѣзнавшись про славный приказки Пильпая, пославъ въ Индію свого лѣкаря Барзуйе въ той цѣли, щобъ ему привѣзъ той твѣръ мудрости индійской. Барзуйе сповнивъ волю короля и зладивъ перекладъ книги Пильпая на стародавній перскій (целевійскій) языкъ, котрымъ тогдѣ гово-рили королѣ перскі.

Приказки Пильпая, списані въ тринацяти бдѣ-лахъ, суть подекуды похожы на байки Езоповы, але ма-ють пѣтому прикмету мудрости брагманьской, по-за-якъ суть збѣрникомъ наукъ морально-политичныхъ. Пять бдѣ-лѣвъ первѣтної редакціи тыхъ приказокъ творили одну цѣлѣсть и звѣстны були подъ именемъ „Панча-тантра“ (пять книгъ)⁶⁾. Въ переднѣмъ словѣ до сего памятника розказує ся, що оденъ царь индійскій, бажаючи видѣти своихъ дѣтей мудрыми, бдѣдавъ ихъ на науку брагманови Вишну-Сармѣ, котрый для нихъ на-писавъ пять книгъ мурости практичной.

Зъ-помѣжъ перекладѣвъ приказокъ Пильпаясьыхъ єсть найдавнійшою тая редакція, що єѣ зладивъ Бар-зуйе въ мовѣ старо-перскій п. з. „Калила ва Димна“ (с. в. прямодушный и лукавый). Тутъ розказує ся про царя-льва и пріятеля єго быка, та про двоухъ шакалѣвъ, придвѣрныхъ. Оденъ изъ шакалѣвъ, злющій и завистли-вый, спонукувавъ льва, щобъ убивъ євого друга изъ-за того, що онъ настає на жизнь царя, але-жь въ томъ самѣмъ часѣ побуждавъ быка, повстати проти льва, то-

му-що бнѣ уже ворожо противъ нихъ выступає. Быкъ павъ жертвою гнѣвногo царя, однакже й шакала не минула кара, коли проявилась єго клевета.

Отъ Персѣвъ переймили сей твѣръ Арабове; бдѣтакъ арабскій перекладъ приказокъ Пильпая въ рѣжныхъ ре-дакціяхъ послуживъ основою перекладамъ єврейскому, ново-перскому, грецкому и латиньскому. Єврейскій пе-рекладъ принисувъ ся рабинови Іовлеви; опѣсля-жь текстъ єврейскій переложивъ на мову латиньску жидъ Іоаннъ Капуанскій въ вѣцѣ XIII. На ємъ латиньскѣмъ текстѣ основувъ ся перекладъ нѣмецкій¹⁾, и бдѣтакъ пѣсля редак-ціи латиньской та нѣмецкой зладились переклады дань-скій, голляндскій та италіанскій. До латиньского же тексту бдѣносять ся перекладъ испаньскій, и такожь чєс-кій²⁾.

Грецку редакцію книги „Калила ва Димна“ пѣсля арабского перекладу приписують жидови Симеонову Си-еови (1080. р.). Єго перекладъ має заголовокъ Στεφανίδης καὶ Ἰχνηλάτης (с. в. увѣнчанный и слѣдчій). Сѣ назвы ука-зують на обоухъ шакалѣвъ, прямодушного та лукавого въ перекѣи книгѣ „Калила ва Димна“³⁾. Грецкій пере-кладъ Симеона Сиѣа бувъ взѣрцемъ для редакцій бол-гарской и сербской. Сербска же редакція той книги була звѣстна й на Руси, въ Румянцовскѣмъ бо музею въ Москвѣ находитъ ся рукопись, котра мабуть бдѣносить ся до XIV. вѣку и заявляє признаки редакціи сербской⁴⁾. Въ церковно-славянскихъ редакціяхъ на Руси авторомъ Стефанита и Ихнилата зове ся то Симеонъ Сиѣъ, то Ан-тіохъ великій, то Іоаннъ Дамаскинъ; и такъ въ виданію О. И. Булгакова тая книга политичной мудрости має отъ-сєй заголовокъ: „Сказаніє о притчахъ. Списаніє Ан-тіоха великаго, друзіи же мнѣшій Іоанна Дамаскина зъ по-писанію канонѣвъ єже о звѣрехъ нарицаємыхъ Стефа-нида ва Ихнилата“⁵⁾. Въ томъ виданію нема початку книги; про-те передъ текстомъ церковно-славянскимъ Булгаковъ поставивъ въ російскѣмъ перекладѣ Бориса Волкова (зъ 1762. р.) пять приказокъ Пильпая, „Фило-софа индейского“, и сѣмъ способомъ познакомивъ чита-телѣвъ зъ цѣлою книгою мудрости индійской.

Всѣхъ приказокъ въ Стефанидѣ и Ихнилатѣ єсть двацѣять и пять.

А вже-жь сєю книгою мудрости политичной могли на Руси лишъ ученіи письменники корытуватися. Тѣ бо приказки подавали въ аллегоріяхъ науку володарямъ, якъ управляти подданными. А по-за-якъ такою мудростію толькo де-хто въ великѣмъ князѣвствѣ московскѣмъ мѣгъ хѣснуватись, то не треба було сєю книгу переводити на мову (мало)руську.

д) Казка про Индію богату. Она зове ся та-кожь „письмомъ прєсвитера Іоанна“ ко грецкому цѣса-рю Мануилови. Имя сего прєсвитера живъ на Вѣходѣ въ легендахъ: такъ кажуть, що три царѣ, бдѣходячи покло-нитись новонародженному Мєссіи, передали Іоаннові у-праву своихъ земель. Онъ писавъ листы до нѣмецкого

¹⁾ Мирмидоны, стародавнє племя ахайске въ Тесаліи. Они були зъ Ахилємъ подъ Троєю.

²⁾ Порѣвн. оповѣданє про Париса въ Исторіи. Христоматіи Ф. Буслаява, стор. 977. — Парисъ (Фарижъ) зове ся тутъ „пасты-рєвичемъ“, що присудивъ „Вєнуши госпожи яблоко“.

³⁾ Пильпай, слове индійске, значить „учитель наукъ“.

⁴⁾ Брагманомъ або браминѣмъ звавъ ся мужъ, ученый въ правѣ индійскѣмъ.

⁵⁾ Хозрой I живѣ въ шестѣмъ вѣцѣ по рѣздѣ Хри-стовѣмъ.

⁶⁾ Порѣвн. Panchatantra. Fünf Bücher indischer Fabeln, Mär-chen und Erzählungen. Aus dem Sanskrit übers. mit Einleitung und Anmerkungen v. Th. Benfey. 2 Theile. Leipzig 1859.

¹⁾ „Das Buch der Weisheit. Strazburg 1536.

²⁾ Prawidło lidského života, jinak podobenství starých mudrcůw... (Порѣвн. „Очеркъ литер. исторіи стар. повѣст и ска-зокъ рус.“ А. Н. Пыпина въ Ученыхъ Запискахъ II. отд. импер. Акад. наукъ, кн. IV., стор. 155.)

³⁾ Сей грецкій перекладъ Симеона Сиѣа выпечатано до-перва въ 1697. р.

⁴⁾ „Стефанитъ и Ихнилатъ“. Съ предисловіємъ и примѣча-ніями члена общества любителей древней письменности О. И. Булгакова. С.-Петербургъ 1877—1878; стор. 17.

⁵⁾ Выданє О. И. Булгакова, стор. 1—89².

царя Фридриха Барбароссы про чудеса своего царства въ Азіи¹⁾. Въ загалі личность сего второго Мелхиседека, що був царемъ и священникомъ купца, являе ся вельми тайною; про те не дивно, що про него розказували вельякий казки: хто называвъ его ханомъ татарскимъ, що принявъ вѣру христіянську, хто звеличивъ его индійскимъ царемъ и патріархомъ Неесторіянскимъ, хто уважавъ его головою Рахмановъ, про котрыхъ згадує „Александрія“, а хто находивъ его въ Абиссиніи, де путники бачили христіянське царство Іоанна.

Въ казці про Індію багату читаємо, що Іоанна слухають въ Індії сѣмдесять и два царѣ, що тамъ родять ся „потама“ (пѣвъ чоловіка а пѣвъ-пса), „урши“ або медведѣ, фениксы, рыбы зъ золотою кровю, звѣрѣ о пяти ногахъ та й сатиры, — читаємо, що люде тамъ не лугуть, тому-що бдѣ всякою брехнѣ блѣднѣють неначе мертвяки, що на улицяхъ єсть помѣсть зъ дорогого камѣня и т. и.

Сея казка збереглась на Руси въ кількохъ пѣзнѣйшихъ рукописахъ. Одну таку рукопись найдено въ збѣрнику, въ котрѣмъ 1795. р. графъ Алексѣй И. Мушинъ-Пушкинъ одкривъ „Слово о полку Игоревѣмъ“²⁾. Въ тѣмъ збѣрнику було бѣсьм статей свѣтского змѣсту, именно третю статью було „Сказаніе о Індії богатої“, а пятю статью визначилось „Слово о пѣлку Игоревѣ, Игоря Святославля, внука Ольгова“. Одну рукопись казки про Індію багату выдавъ Полевый въ Московскѣмъ Телеграфѣ 1825. р. п. з. „Сказаніе о индійскомъ царствѣ и великомъ и пресловущемъ государствѣ, и о вѣсѣхъ чудесахъ земли той индійскій: сколь велика земля, и сколько какихъ чудесъ и узорочій, и каковы въ ней люди и языки, и каковы въ ней зѣпры, и каковы въ ней птицы“.

в) Казка про купца Дмитра Басаргу. Побѣщ повѣсти про Соломона казка про купца Дмитра Басаргу була на-стѣлько популярною на Руси, що зъ нею познайомились подекуды люде неграмотні. Коли инші повѣсти та казки були даромъ литературы вѣхѣдной, то казка про того купца утворилась мабуть на Руси. Она розказує про Кіѣвского купца Басаргу и его сына, що звавъ ся Борзоосмысломъ або Мудросмысломъ. Коли обаплыли моремъ, то сильна буря загнала корабель ко невідѣстному городу, де панувавъ царъ Несмѣянъ, що вѣсѣхъ христіянъ наvertsавъ на свою вѣру елливнѣску. Той царъ обѣщавъ купцєви, що позволить ему свободно торгувати и одпустить его въ родину зъ дарами та провѣдниками, коли бнѣ прийме вѣру царєку и бдгадає три загадки. Дѣзнавшись про єю волю царя купецъ Басарга вельми зажуривъ ся, бо видѣвъ 330 кораблѣвъ въ пристани и довѣдавъ ся, що вѣсѣ купцѣ, котрі на нихъ єуды приплыли, сидять въ тюрьмахъ. Уже дождавъ Басарга такои самов долѣ, ажъ ось спасъ его бдѣ загибели 7-лѣтний его сынъ. Сей бо недолѣтокъ бдгадавъ двѣ загадки и просивъ царя, щоби давъ ему свѣй одягъ и въ присутствѣ народу посадивъ его на своѣмъ тронѣ. Несмѣянъ притакнувъ, а Борзоосмыслъ, сѣвши на тронѣ, запытавъ люде, въ кого вѣрують; коли-жъ вѣсѣ признались,

що суть христіанами, то бдрубавъ голову безбожному Несмѣянови. Одакъ нарѣдъ признавъ мудрого дѣтвака своимъ царемъ. Борзоосмыслъ давъ волю вѣсѣмъ невольникамъ-купцямъ и оженившись зъ дочкою Несмѣяна бувъ царемъ до кѣнца житя.

Кѣлька рукописей сєи казки находят ся въ Румянцовскѣмъ музеѣ въ Москвѣ. До лучшихъ належить рукопись изъ XVII. вѣку, що має заголовокъ такий: „Слово о Димитріѣ купцѣ, зовомомъ по реклу¹⁾ Басаргѣ Киевленинѣ, о мудромъ и о благоразумномъ сынѣ его о отрочатѣ добромудромъ-смыслѣ“²⁾.

ж) Повѣсть про Девгенія Акрита. Въ давнихъ рукописахъ звѣстна она п. з. „Дѣліе и житіє Девгенієво Акрита“. Сей творъ славянско-рускій єсть неначе переспѣвомъ византійскои поємы, въ котрій звеличивъ ся богатырь Василь Дигенєсь Акритєсь (Βασίλειος Διγενής Ἀκρίτης). Се була личность исторична, що досѣль славить ся въ грецкихъ пѣсняхъ народныхъ. Онъ звавъ ся Дигенєсь (дворѣдний), по-за-якъ бувъ сыномъ арабского ємира Мусура, що принявъ христіанство, и грекинѣ изъ знаменитого роду Дукѣвъ. Друге имя Акрита дано ему изъ-за того, що охоронявъ границѣ византійского царства надъ Евфратомъ протавъ нападѣвъ сарацинскихъ. Такъ отже хоробрій дѣла одного изъ славнѣйшихъ акритѣвъ, Дигенєса, розказують ся ладомъ епичнымъ въ литературнѣмъ творѣ византійскѣмъ³⁾.

Въ давній Руси явилось кѣлька редакцій тои поємы византійскои, але они були творомъ майже самостѣйнымъ и бдтакъ одна редакція бдѣ другою текстомъ чи-мало рѣжнилась. Въ славянско-рускій повѣсти про Девгенія Акрита розказує ся, що сарацинскій або „аравитскій“ царъ Амиръ полюбивъ дочку одной набожної вдовицѣ зъ царского роду въ землі грецкѣй. Онъ збравъ вѣйско и пѣшовъ пакости творити въ грецкѣй землі *для-ради красоти двачи тоя, пѣрвавъ бдтакъ дѣвчину та й скрывъ ся. Вдовица посылає трѣхъ сынѣвъ въ погоню: идите вы, сказала имъ, и угоните Амира царя и отоймите сестрицу свою прекрасную; аще сестры своєє не возьмете, и вы сами тамо главы своєє положите. Браты кинулись за Амиромъ неначе яструбы золотокрылѣ; на границѣ землѣ аравитской зустрінули сторожу Амира и стали єѣ побивати, яко добрые коєцы траву косити. Коли-жъ наймолодшій братъ поборовъ Амира на поединку, то сєй царъ обѣщавъ принять вѣру правдиву, наколи браты бддадутъ ему свою сестру. Они вволили его волю, и бдтакъ Амиръ бдказавъ ся бдѣ своего царства, та поѣхавъ въ землю грецку, де его вѣсѣлє бдбулось велично. Мѣжъ-тымъ мати Амира дѣзнавшись, що єи сынъ покинувъ вѣру батькѣвъ, пѣслала за нимъ грохъ Сарацинѣвъ на коняхъ зачарованныхъ. Саме тогдѣ жена Амира снила сонъ зловѣщій; прикликані „волхвы, книжники и фарисєи“ заявили, що за Амиромъ прислано гѣнцѣвъ зъ землѣ аравитской. Гѣнцѣвъ сиправдѣ найдено вкрытыхъ за гѣродомъ, але они не займили вже Амира; ихъ охрещено, а зачарованныхъ коніѣ бддано тромъ братамъ-богатырямъ. Не довго опѣсля у Амира родивъ ся*

¹⁾ Межи грамотами, якій Н. Карамзинъ одержавъ изъ Кєнигсбергского архива, находили ся два письма великого магистра нѣмецкого Конрада фонъ Юнгингена зъ дня 20. сѣчня 1407. р. ко королямъ Арменіѣ и Абассіѣ [regi Abassiae sive presbytero Johanni]. (Карамзинъ, Исторія госуд. росе. Примѣч. III. 282.)

²⁾ Той збѣрникъ набувъ графъ А. Мушинъ-Пушкинъ бдѣ Іюля, архимандрита Спасо-Ярославского монастыря. (Порѣвн. число 6. сегорѣчнѣи „Зорѣ“, стор. 90. 91.)

¹⁾ рекло — назва, прѣзвище.

²⁾ Деякі части „Слова о Димитріѣ купцѣ“ выпечатавъ Ѳ. Буславъ у своѣй Истории. Христомати, стор. 1345—1350. — Рукопись Полевого выдруковано въ журналѣ „Русскій Вѣстникъ“ 1842. р. I. 65—75.

³⁾ Змѣсть сєи поємы подавъ Всеволодъ Миллеръ въ переднѣмъ словѣ до пѣснѣ о полку Игоревѣмъ („Взглядъ на Слово о полку Игоревѣ“. Москва 1877; стор. 16—33).

сынъ; его назвали Акритомъ, а въ хрещеніи дали ему имя „прекрасный Девгеній“. Онъ рбсь не по днямъ, а по годинамъ: въ тринацятѣмъ роцѣ житя вбивъ змію зъ чотырма головами. Оббеля въ войнѣмъ подолѣвъ Филипата и его дочку Максиміану, але-жъ побореный Филипатъ сказавъ Девгеніеву, що есть на свѣтѣ богатырь славнѣйшій бдъ него, се-бъ-то Стратигъ зъ чотырма сынами и зъ дочкою Стратигівною, котрой надармо доби-валось багато царѣвъ и королѣвъ. А вже-жъ Девгеніеву удалось порвати красну Стратигівну и зъ нею оженились.

Частину повѣсти про Девгенія Акрита замѣстивъ Карамзинъ въ примѣткахъ до своєї „Исторіи государства російскаго“ (II, 333; III, 272); бдтакъ А. Н. Пыпинъ подавъ змѣстъ и деякі уступы сєи повѣсти пбєля Погондинскаго зббрника, що находитъ ся въ Петербургскій публичной библиотекѣ¹⁾. Впрочѣмъ въ зббрнику Іоан-левѣмъ, въ котрѣмъ найдено „Слово о полку Игоревѣмъ“, мѣжъ осьми статями замѣщенъ суть ось-сї: 1. „Дѣяніє прежнихъ временъ храбрыхъ человекъ о брзности, и о силѣ, и о храбрости“. 2. Сказаніє о Филипатѣ, и о Максимѣ, и о храбрости ихъ. 3. Аще думно єсть слышати о свадьбѣ Девгеніевѣ, и о вєсьщеніи Стратигівнѣ. Се не суть окремї повѣсти, а лишь части повѣсти „Дѣяніє и житіє Девгенієво Акрита“.

с) Повѣсть про Синагрипа, царя Адорбѣвъ. Се есть вольный церковно-славянскій перекладъ арабской казки изъ „Тысячи и одной ночи“. Повѣсть сєєя есть четвертою статью въ томъ Іоанлевѣмъ зббрнику изъ XIV. або XV. вѣку, въ котрѣмъ найдено „Слово о полку Игоревѣмъ“. Она написана пдѣ заголовкомъ: „Синагрипъ, царь Адоровъ и наливскыя страны“²⁾. Суть ще иншї заголовки сєго памятника, н. пр. „Сказаніє о Акирѣ премудромъ и о царствіи царя Синографа земля алевитской и анисорской“³⁾. Той-то Акиръ премудрый являє ся мовѣ-то перелицьованымъ типомъ Гейкара въ одвѣтній казкѣ арабскій⁴⁾. Въ редакціи славянскій говорить бнъ про себе ось-сє: „Въ то время азъ Акиръ книгчїй⁵⁾ бѣ, и рече-но ми єсть ось Бога: „ось тебе чадо не родитєся“. Имѣ-ніє же имѣя паче всѣхъ человекъ, поляхъ жену и устроилъ домъ, и жилъ 60 лѣтъ, и не бысть ми члѣда, и сздалъ треб-ники⁶⁾, и възвѣстали оны и рхъ: Господи Боже мой! аще умру, и не будетъ ми наслѣдника, и рхуть человекѣ: Акиръ праведенъ бѣ, и Богу истинно служаше; аще умреть и не обратится мужескъ полъ, иже постоитъ на гробѣ его, ни двѣческъ полъ, иже бы его оплакала, ни иже по немъ задницю⁷⁾ взметъ... И нынѣ прошу у тебе Господи Боже мой! даждь ми мужескъ полъ; єгда преставлюся, да всыплеть ми прѣтъ на очи мои...“⁸⁾

Хоча же ся повѣсть змѣстомъ своимъ могла подо-баться грамотѣмъ ученымъ, то однако людѣ неписьмен-ный не добачавъ въ нѣй прикметъ своєї питомой пос-

зїѣ, и про-те не хотѣвъ прикрашувати своихъ перека-зѣвъ образами свѣтогляду чужого.

з) Исторія о Варлаамѣ и Іоасафѣ. Се есть духовный романъ, що его на Руси мѣжъ иншими повѣ-стями наиббльше читано. Тутъ оповѣдає ся про се, якъ мудрый пустельникъ Варлаамъ навернувъ индїйскаго царевича Іоасафа до христїанства, хоча злющїй отецъ Авениръ безъ виниу переслѣдувавъ своего сына, хотячи его повздержати бдъ такого почину. Варлаамъ пере-бравъ ся за купця, що продававъ камѣнь дорогїй, и ска-завъ царевичеву, що камѣнь той зъображає царство не-бєєне, котрого найлегче можъ доступити самотою та мо-литвою.

Першї рукописи сєго твору, списанї въ языцѣ старо-словѣнскѣмъ, бдносять ся до XIV—XV. вѣку. Вже въ деякихъ изъ тыхъ рукописей авторомъ тои исто-ріѣ зове ся Іоаннѣ Дамаскинѣ¹⁾. Въ 1637. р. выдано сєй творѣ въ мовѣ рускїй п. з. „Гисторїя або правдивое ви-писанє святого Іоанна Дамаскина о житїи святыхъ преподобныхъ отецъ Варлаама и Іоасафа и о наверненїи индїанъ. Старанемъ и коштомъ Іоанновъ общеземлетного монастыря Кутесискаго, ново зъ грецкого и словенскаго на рускїй языкъ преложена. Въ типографїи тоєй обители. Року 1637. іюля 14. дня“ (in 4°). Всѣхъ главъ въ сѣй книжѣ есть 40, кар-токъ нумерованныхъ 362. Сю книгу выдано коштомъ Іо-анна Труцевича, игумена монастыря Кутенскаго. Въ пе-реднѣмъ словѣ сказано, що исторїю Іоанна Дамаскина переложено „длѣ утѣхи и пользы христїанскої на про-стыѣ языкѣ рускїй“. И справдѣ языкъ сєи исторїѣ есть (мало)рускїй, тблько-жъ добачаємо въ нѣмъ чи-мало полонизмѣвъ.

Изъ огляду сїхъ повѣстей и казокъ можна дбзна-тись, що рускї грамотѣѣ списували переважно такї творы фантастичнї, якї змѣстомъ своимъ для людєй не-письменныхъ не були приступными. Тї книжники не-дбали про просвѣту незрячихъ братѣвъ та й самї кор-мились недоѣдками, що падали зъ „трапезы“ роскош-ныхъ Византїйцѣвъ. Така пожива не була хосєнна для молодой вдатѣ народу рускаго: ему треба було иншої ѣды, щобы въ природнѣмъ змаганю покрѣпшати и за-няти одвѣтне мѣсце въ великій родинѣ народѣвъ славянскихъ. А вже-жъ судилось ему ходити по-темки безъ свѣтла питомой науки ще двѣстѣ лѣтъ, поки въ добѣ найновѣйшїй не засвітала ясна днина бдродження націо-нального.

(Дальше буде.)

Зъ другого кбнца.

(Короткїй оглядъ Сѣверскон Украины.)

(Конецъ.)

IV.

Що до другого зъ намѣченныхъ нами въ горѣ пе-ріодѣвъ, то до него якъ разъ припадає отта пѣєня про-чайку, що вывела дѣтокъ при битѣй дорожѣ; бо рѣдко-выпадавъ такїй десятокъ лѣтъ на протягу XIV., XV., и XVI. столѣтъ, щобы не шарпала бдний край одна або друга держава, або й власнїй князѣ. Къ половнѣ XIV. вѣку зъ обохъ бѣковъ сѣверскаго краю повстали и зьорганїзувались двѣ мѣцїй державы: Москва на-сходѣ й Литва на заходѣ. Особливо Литва росла дуже

¹⁾ Іоаннѣ Дамаскинѣ (родивъ ся окодо 700. р.) бувъ слав-нымъ учителемъ въ церквѣ грецкїй.

¹⁾ „Очеркъ литературной исторїи старинныхъ повѣстей и сказокъ русскихъ“ въ Ученыхъ Запискахъ II. отд. импер. Акад. наукъ, кн. IV. С.-Петербургъ 1858; стор. 86—88.

²⁾ Повѣсть про царя Синагрипа есть неначе переспѣвомъ арабской казки про Сенхариба, царя Арабіѣ (або Ассура) и Ни-невїѣ.

³⁾ „Очеркъ литер. исторїи стар. повѣстей и сказокъ рус-скихъ“, стор. 74. 75.

⁴⁾ ibid., стор. 65—68.

⁵⁾ книгчїй — книжникъ.

⁶⁾ требникъ — жертвникъ. — ⁷⁾ задниця — спадщина.

⁸⁾ Карамзинъ „Исторїя государства російскаго“, примѣч. III., 272.

швидко и горнула під себе чим раз більше руских земель. Въ 1365. році князь Ольгерд забрав и Сѣверщину. Край був поділений на дрібні володіння, котрі по части оставались въ руках князівъ Святославичівъ, по части були роздані родичамъ Ольгерда. Вже зъ початку XV. в. почалося систематичне нищення Сѣверщини. Ольгердовичі безъ перестанку воювали зъ Кейстутовичами и кільки разівъ одна або друга сторона падила и грабувала головні мѣста Новгородокъ, Стародубъ*); а князь Володимировичі тымъ часомъ перебѣгали відъ Литвы до Москвы та назадъ, чимъ викликали політичні непорозуміння, те-жъ звичайно на лихо мешканцямъ, своимъ підданымъ. При Казимирі литовскімъ утекли до Литвы відъ московскої неволі князі Можайскій и Шемячичі. Казимиръ давъ имъ въ „удѣл“ всю Сѣверщину. Можайскій одержавъ мѣста: Чернігівъ, Моравскъ (обидва на Десні), Любеч (коло Діппра), Гомель (на Сожі) и Стародубъ; Шемячичі — східну частину зъ городами: Новгородкомъ-Сѣверскимъ (на Десні), Почепомъ, Радогощемъ (на правому припливѣ Десни, Судості), Рильскомъ (на Сеймі). Але бувшій після него московскій князь Іванъ III. переманивъ въ кінці XV. ст. синівъ тихъ утікачівъ зъ підъ литовського князя Олександра зновъ до себе. Загорѣлась війна міжъ Москвою й Польщею, котра скінчилась 1503. р. вже при московському князеві Василю III. и польско-литовському королеві Сигизмунді I., и закінчилась такъ, що Сѣверщина зъ Черніговомъ, Новгородкомъ и Стародубомъ лишилась на довгий часъ за Москвою. Богато, розуміється, натерпілись Сѣверяне відъ тихъ війн та переходівъ, бо, якъ кажуть, пани деруться, а въ мужиківъ чуби болять. Дакъ же не досить ще на томъ. Теперъ вже починається виселення краю зъ иншої причини: Сѣверщина, якъ той горохъ при дорозі, була на самімъ битімъ шляху до Москвы зъ одної сторони для крымськихъ Татаръ, зъ другої для Польщ. И справді, тымъ шляхомъ въ 1515. р. йде Остапъ Дашковичъ, въ 1534. кївскій воевода Андрій Немировичі. Они палать та руйнують безъ милосердя мѣста: Новгородокъ, Стародубъ, Почепъ, Погарь**).

Ледве минуло пів століття після тихъ переходівъ, якъ починається епоха московськихъ самозванцівъ. Першій самозванець, кажуть, перебувавъ якийсь часъ въ Новгородокъ-Сѣверському монастирѣ, якъ ніби-то бувъ ще ченцемъ. Въ 1604. р. біля Новгородка-жъ випала знаменита битва самозванця зъ московськимъ військомъ, котре бивъ, якъ кажуть Москалі, розбивъ „на голову“. Другій самозванець навіть з'явився въ Стародубі. Те страшенно довге лихоліття для Сѣверщини закінчилось ще одною війною — виправою на Москву королевича Владислава въ купі зъ гетьманомъ Сагайдачнимъ. Після тієї війни, по Деулинському замуренню (1618), Сѣверщина відійшла підъ Польщу и трохи очунилася. Древній вѣ мѣста укріплюють ся; край відъ повноч заселяється по трохи біло-руськимъ посольствомъ, котре пани заманювали „на слободи“. Заразъ въ цій Сѣверщині позаводжено польскі порядки: значніші мѣста, якъ Стародубъ, Новгородокъ, Погарь, одержали магдебурске право; заведено земскі, городскі и підкоморскі суди и инше. Въ административному погляді

* Въ Стародубі именно бувъ въ той часъ знаменитий князь Сигизмундъ Кейстутовичъ, що князувавъ 60 літъ и любивъ „хлопску кров“, якъ каже літописець.

**) Inde nomen, — замість древнього Радогоща.

прилучено Сѣверщину до Чернігова (1635) и підъ назвою Ducatus Severiae дано підъ зарядъ королевича Владислава.

Все-бъ було добре, якъ бы Поляки мали стільки-жъ здорового розуму, якъ латино-католицкого фанатизму. Въ новодобутому краю заразъ почали господарювати єзуїти: позаводили латинські школи, костѣли, навіть кляшторы (Новгородъ-Сѣверскій коллегіумъ 1614. р., тамъ-же два кляшторы). Простий народъ не розумівъ того добра західної культури, котре ніби-то мало бути запроваджено Польщею, а противно, дуже багато терпівъ, якъ въ цій Русі, відъ панівъ та ксендзівъ и задля того радо піднявъ ся потімъ на покликъ Хмельницького.

Тільки що козацкі загони підійшли підъ Стародубъ въ літку 1648. р., мешканці самі закликали ихъ до мѣста и здали його; зъ того часу Стародубъ зъ своимъ повітомъ, якъ кажуть сучасні акти, ставъ козацькимъ мѣстомъ. По селахъ и мѣстечкахъ Сѣверщини православні жителі руйнували огнемъ и мечемъ шляхетскі маєтки и католицьку святыню. По Зборовському миру Сѣверщина відійшла до Нїженського полку, а далі въ липці 1663. року заведено окремий полкъ Стародубовскій. До него належали сотні: перша и друга Стародубовська, зъ сотеннимъ и полковимъ мѣстомъ Стародубомъ; перша и друга Почепська зъ сотеннимъ мѣстомъ Почепомъ, Новгородъ-Сѣверська (сот. мѣсто Новгородокъ), Шептаківська (не мала ні одного мѣста, навіть мѣстечка), Топальська (сот. мѣстечко Топаль, въ теперішньому повіті Новомировському), Новоміська (ні мѣста, ні мѣстечка), Мглинська (мѣстечко Мглинь, нині повітове), Бокланська (мѣстечко), Погарська (мѣсто). Не треба тутъ розводитися надъ тымъ, який бувъ устрій въ тогочасній Гетьманщині! се добре відомо всьмъ. Нашъ край живе відъ Хмельницького до сего часу спільнимъ життямъ зъ усією Україною. Додамо тільки, що и за сей часъ, якъ на лихо, Стародубовскій именно полкъ бувъ театромъ війни Юрка Хмельницького, Бруховецького, Карла XII. та Мазепи.

Після скасування гетьманського уряду (1764. року остатній гетьманъ Кирило Разумовскій) въ році 1787. було утворене Новгородъ-Сѣверске намістничество, що мѣстило въ собі північну половину теперішньої Чернігівської губернії, але незабаромъ (1796) оно прилучене було до Чернігівщини и въ купі зъ нею досі складає нашу губернію. Бувшій сотенний мѣста й мѣстечка зроблено повітовими (по російськи уѣздними) городами, але не всь, бо теперішній повітъ займає більшу просторонь, ніжъ гетьманська сотня. Широкий пущъ Стародубщини та вѣ пограниччя положене біля Московщини зъ кінця XVII. в. почали принажувати до себе новихъ, досі незванихъ въ тихъ краяхъ гостей, російськихъ раскольниківъ (пилипонівъ). Такъ званий расколъ, якъ звѣсно, почавъ ся въ Москві відъ часівъ патріарха Никона (1666), котрий за підмогою малоруськихъ ученихъ вихованцівъ кївської академії очистивъ греко-православний обрядъ въ Москві відъ запровадженихъ до него московською темнотою додатківъ та видавокъ. Бузувѣри московскі підняли гвалтъ за „древле-православіє“, якъ они казали, и відчахнувшись відъ церковної єрархії. Потімъ, якъ стали ихъ навертати до зрештованого обряду нелюдськими способами (особливо за Петра I.), „старовѣри“ почали купами тїкати въ далекі сторони, де-бъ не дістала ихъ залізниця московського

ураду. Ото жь сила ихъ втѣкло й до нашего краю. Тутъ они осаждали слободы, навѣтъ монастырѣ, завели торговлю и зъ московскимъ дотепомъ та зухвалостю почали обвиврати нашъ народъ.

Зъ самого початку до сихъ слободъ украинскій урядники и жителѣ односились дуже неприхильно. Зъ обохъ сторѣвъ сыпались до высшей власти скарги на взаимный утиски и вороговане. Але се не забороняло раскольниковъ пускати корѣне въ новыхъ селищахъ. Слободы ихъ есть и доси въ нашому краю; одну зъ нихъ, слободу Зыбку, зроблено навѣтъ въ 1808. роцѣ повѣтовымъ мѣстомъ. По части за-для своего обрядового фанатизму, по части въ наслѣдокъ цѣлковитон етнографичной особности они доси додержують свой великорускій типъ, нѣ крытыхъ не змішались зъ Сѣверянами. Найбѣльше раскольниковъ слободъ, котрі зовуться звычайно посадами (посадъ), знаходять ся въ Новозыбковскому повѣтѣ; далѣ есть они въ Стародубскому, Суражскому та Городницкому; въ Новозыбковскому 7 такихъ посадѣвъ въ купѣ зъ мѣстомъ Новозыбковомъ, въ Стародубскому 4, въ Суражскому 3 и въ Городницкому 1, всѣхъ „кацапѣвъ“ въ Сѣверщинѣ по урядовому рахунку 1859. р. 79.380 душъ обохъ полѣвъ*).

V.

Въ историчному оглядѣ мы звернули бѣльше уваги на пѣвнічну частину Сѣверщины, бо ея исторія бѣльше якъ пѣвденнон одрѣжняеться бѣ загалънон украинскыи исторіѣ. Що-жь до етнографіѣ, то тутъ треба сягнути трохи далѣше на пѣвденъ. Уже ранѣйшъ було сказано, що вельми трудно спостерегти, де власне починаеться нахилъ бѣ малорусчины до бѣлорусчины. Не кажучи вже про всякій побутовій ознаки кожного племени, котрі мають мѣжъ собою дуже богато спѣльности и за-для того не можуть бути выразно розмежованъ, сама мова та поверхный видъ бѣлоруса и украинца, збѣшовшисъ, стѣлько взяли й дали одинъ другому, що треба добре прислухатисъ та пильно придивитисъ, щобъ побачити, де починають ся тѣ бѣдмѣны. Однакъ же щобъ сторонній чоловѣкъ, не мавшій случаю придивитисъ до дѣла на мѣстѣ, мѣгъ сякъ такъ на що небудь оперти ся, мы скажемо, що сама Десна бѣ устя ея въ Днѣпро до принятия въ себе Сейма, а далѣ линия проведена бѣ устя Сейма до мѣста Глухова буде бѣльшъ-меншъ границею, бѣ котрой починаеться нахилъ украинского типу до бѣлоруского**) и становить ся тымъ бѣльше, чымъ далѣше на пѣвнічѣ, ажъ поки не почнеться сама Бѣла-Русь, близько пѣвнічнон границы Чернигѣвской губерніѣ и Могилевской. Тутъ можна досесть точно сказати, що роздѣлъ водный водоймы рѣки Сожа бѣ водоймы рѣки Десны кладе границу мѣжъ чистымъ типомъ бѣлоруса и переходнымъ Сѣверянина. На сходѣ Сѣверяне сумѣжны зъ великоросами и — гѣдна уваги рѣчь — типъ Сѣверянина якось швидко переходать въ типъ великороса, такъ, що мѣжъ Сѣверянами Чернигѣвской а великоросами Орловской губерніѣ, починаючи бѣ Глухова на пѣвнічѣ, пролягае вразъ зъ губерскою межею зовѣмъ вузка смуга переходного сѣверянско-великоруского типу. Пригадайте собѣ при сему случаю, що на захѣдѣ бѣ Чернигѣвской губерніѣ, на правому боцѣ Днѣпра, въ Полѣ-

сю, смуга переходного малоруско-бѣлоруского типу те-жь далеко вузша, нѣжъ въ Чернигѣвщинѣ, щобъ ясно передѣ вами ставъ фактъ, що наша пѣвнічна Чернигѣвщина — оригинальный етнографичный кутокъ и за-для того вартъ пильнѣйшѣн уваги.

Якъ-же бѣдбиваеть ся на людяхъ Сѣверщины той переходъ малорусчины въ бѣлорусчину? Які характерный ознаки того переходу? Оѣповѣдати на сѣ pytania можно, и то тѣлько загалъными фразами, що до двоухъ елементѣвъ поверхный видъ людей та ихъ мовы, бо се тѣлько такій рѣчь, що можно спостерегти простымъ окомъ, а не черезъ научный дослѣды, котрыхъ намъ въ сѣмъ дѣлѣ поки що цѣлкомъ бракуе.

Чымъ далѣше бѣ малорускомъ границѣ до бѣлорускои, тымъ рѣдше попадають ся чорняві лица, карі або зовѣмъ чорні очі, тымъ бѣльше людей бѣлявыхъ, зъ свѣтлымъ волосемъ, сѣрыми або блакитного цвѣту очима; зростаюча перевага свѣтлого колѣру въ людскаыхъ лицахъ примѣтна зъ першого погляду. Цѣкава рѣчь, що така-жь сама перевага бѣлого ближе до бѣлорусѣвъ и чорного ближе до украинцѣвъ иде те-жь и въ убраню-якъ мужчинъ, такъ и жѣнцѣвъ. Барва свитокъ не зъ разу зъ чорного переходить въ бѣле: чорній украинскій свитки, идучи на пѣвнічѣ, стають спершу сѣрыми, потѣмъ бѣлыми. Смужкова шапка украинска по тому-жь прямо-ваню замѣняеться спершу чорною повстяною „магеркою“, потѣмъ вже „магеркою“ бѣлою, чисто „литвинскою“*). Свитки чымъ далѣше на пѣвнічѣ, коротшають. Сѣверяне пограничій зъ бѣлорусами примѣтно меншого росту, нѣжъ решта Сѣверянъ.

Що до мовы сѣверской, то она навѣтъ въ пѣвнічѣной своѣй частинѣ вважаеться ся филологами окремою бѣ чисто бѣлорускои. П. Михальчукъ въ своѣй докладно обробленѣй статіѣ про руско-украинскій языкъ, котру надрукувавъ въ 7-му томѣ „Трудѣвъ“ етнографично-статистичной експедиціѣ въ захѣдно-русскій край, бѣдбувшѣи ся пѣдъ проводомъ покойного П. П. Чубинского, зове сѣверску мову „Сѣверскимъ поднарѣчьемъ“ и дѣлитъ ея на двѣ части: власне сѣверске — въ пѣвденныхъ повѣтахъ Сѣверщины, и сѣверско-бѣлоруске (?), що наближае ся до бѣлорускои и великорускои мовы**).

*) Литвинами зовуть задесенскій украинцѣвъ всѣхъ Сѣверянъ, якъ такожь и бѣлорусѣвъ, не разбираючи.

**) Всѣмъ звѣстній головній прикметы руско-украинской мовы и бѣлорускои. Бѣлорусы согласный звуки змякають такъ-якъ Поляки, на пр.: *о = ъ, т = ц* и т. и., самогласный вымѣвляютъ мягко: *небо, влоде (ведѣ), ѣ, е* безъ акценту = *я: озяцей, бляжницѣ, о неакцентованѣ = а: авсямага, бавнинаги*; коренный самогласный нѣколи не змякають ся, на пр. бѣлорусъ нѣколи не скаже: *кѣнь, стѣль, а завше: кѣнь, стѣль*. Лексикальный матеріалъ бѣлорусѣвъ мало рѣжнить ся бѣ малоруского, такъ само й синтаксисъ. 1) Починаючи бѣ Десны примѣтна першъ усею якась несталѣсть, хитане акцентованыхъ самогласокъ, котре по волѣ переходить въ чистый коренный звукъ и укряпляеть ся; замѣсь *кѣнь* вымѣвляютъ: *кѣнь, кѣнь, кѣнь, нарештѣ кѣнь*. 2) Самогласный чымъ далѣше на пѣвнічѣ, частѣйшъ вымѣвляютъ ся мягко; тутъ, розумѣть ся, не може бути жадной середины що до якѣсти мѣжъ твердою а мягкою самогласною мѣжъ *е а е, а а я* и т. д., — за те чымъ далѣше на пѣвнічѣ, тымъ въ бѣльшѣмъ числѣ слѣвъ голосный вымѣвляютъ ся мягко. 3) Цѣкавыи переходъ у Сѣверянъ звука *ѣ*; украинцѣвъ вымѣвляютъ его якъ *і*, у Сѣверянъ, чымъ далѣше бѣ чистой украинской мовы, идуть такій его бѣдмѣны: *і, іе, е*, на пр.: *алѣба, алѣба, алѣба*. 4) Неакцентованѣ *о* те-жь не зъ разу во всѣхъ словахъ переходить въ *а*; неспеціалистѣвъ тутъ покажезь ся якась незрозумѣла плутанина. 5) „Дзеканѣ“ починаеть ся тѣлько на пѣвнічнон краю Сѣверщины. Всѣ обговореный змѣны якось переплетеній помѣжъ себе и подкравдуютъ ся зовѣмъ непримѣтно.

*) Се выходитъ 11% цѣлого населенія Сѣверщины; maximum въ Новозыбковскому повѣтѣ 29%, minimum въ Городницкому 9 1/2%.

**) Коло Чернигова та граница трохи переступае на лѣвыи берѣгъ Десны.

здасться, що такий поділ єсть більш-менш штучний, бо в мові именно Сіверяне найбільш додержують велику консеквентність переходу від чисто українського типу до чисто білоруського. Тут до ладу буде згадати, що таке посереднє положення сіверянської мови і за-для того єи однаково легка зрозумілої для обох суміжних руських племен звернули на себе увагу ще литовських князів; они почали культивувати єи і потім всі урядові документи писано мовою, вельми схожою з сіверянською.

VI.

Багато ріднородних умов причинилося до того, щоб зробити з нашої Сіверщини такий цікавий в етнографічному погляді край. В літературі української в загальні дуже мало писано про Сіверщину; досі нема ще такої етнографічної праці, що докладно і зовсім научно розби́рала би тип Сіверянина в рідних єго відмінностях. Кілька образків поодиноких місцевостей було колись надруковано в „Чернігівських губернських відомостях“, але образки ті не дають жадного поняття о цілій країні; статистичні-ж описи цілої губернії або цілком не зачіпають етнографії, як на пр. дуже коштовна в інших поглядах опис Чернігівської губернії, зроблена заходом чернігівського „Земства“, або дають зовсім хибні звістки, як „описання“ п. Домонтовича. Отже й виходить, що одині кажуть: всі повіти Чернігівщини, окрім хіба Суражського, заселені українським народом^{*)}; другі — що чотири північні повіти (Суражський, Мглинський, Стародубський і Новозыбковський) єуть вже білоруські, хоч там мешкають якісь дивні білоруси, що додержали в своєму побуті деякі звичаї чисто українські, такі навіть, що в самій Полтавині вже трохи попустилися^{**)}. Дуже дивно, що вченим описувателям Чернігівщини не приходила в голову гадка, що Сіверяне — окремішній, старий етнографічний тип руського, се єсть південно-руського кореня.

Північна частина літописної Сіверії, наша сьогочасна Сіверщина, була посереднім краєм між двома великими групами слов'янських племен, поляно-сіверянською з однієї і кривичівською з другої сторони. Недостача в тій країні яких-будь значних географічних перепон вже з давніх-давна утворила середнє, перехіднє в етнографічному погляді племя. Таким перехідним племенем були північні Сіверяне — ближше до решти сіверянського люду, і Радимичі — ближше до Кривичів. Дальшій хід історії тієї країни неначе знароше складався так, що та етнографічна мешанина зростала чим раз більше. Пригадайте собі часту зміну політичної влади в Сіверщині в литовський період, колонізацію білоруську того-ж краю за часів польського пановання, українську колонізацію та козацькі порядки за часів Гетьманщини, — то вже а priori, не приглядаючись до сьогочасного стану населення в натурі, мати-мем рацію сказати, що в Сіверщині не може бути інакше, як щось середнє між українцями і білорусами, бо до того ще єи два племена рідні одно другому по варті, історії, навіть на-

родному світогляду. Що сьогочасні Сіверяне — дуже давня окрема етнографічна одиниця, з тим згожуеться і п. Михальчук в згаданій статії, і найбільш компетентний в тій ділі чоловік, проф. В. Антонович.

Отже не можна, значить, класти в північній частині Чернігівської губернії такої межі, що по одині бокі будуть українці, а по другій — білоруси; найбільше так і лишати мешканців того краю Сіверянами без жадного поділу.

До кого-ж Сіверяне ближші, рідніші? Перш усього певно, що не до москалів. Москалі живуть в слободах поміж Сіверян від уже два століття, і досі о стільки від них ізольовані, що ніби свідчать тим про свою далечню етнографічну. Збігаються білоруси та українці. Що до простого, темного люду Сіверщини, котрого прихильність до того або другого народу освоюється на безпосередньому почутті духовної єдності, то південні Сіверяне горнуть до українців, а північні до білорусів. Мешканцям середньої смуги для сього діла безпосереднього почуття вже не вистарчить; їм потрібне вже розумне рішення людей освічених. Залишне, здається, відповісти при сій нагоді, чи конче потрібна така диференціяція племен. Все їде до того, що люде робити-муть такий політичний спільки, щоб кожному була застережена повна можливість як найкращого розвитку. Та можливість очевидячки лежить не в перекручуванню власної психології кожного племені, отже не в етнографічній нивеляції, але в вільному натуральному зрості народів зв'язу на матерньому ґрунті. За-для того найобов'язковішою буде така політична спілька, котра складається з вільних етнографічних одиниць. Кожний освічений чоловік повинен виховувати себе в таких думках і працювати в такому напрямі, щоб застерегти натуральний розвиток для будучих поколінь, коли самого не доля перекрутила. Освічений-ж люде таких переходових етнографічних типів, як сіверянський, мусять з тієї причини пристати до такої сусідньої етнографічної одиниці, щоб як найменше треба було себе перекручувати і як найбільше покористуватися з єи природи і культури. Для нас Сіверян таким єменно найріднішим народом з усіх поглядів буде русько-український народ, не тільки для Сіверян південного боку, але і для дальших. Нас в'яже з ним батьківська слава історія, найбільша близькість мови, звичаїв, світогляду; нас вабить до себе єго духовна моць, єго геній; нас горне одно до другого спільна національна неволя!

Р. и Н.

МАРКІАНЪ ШАШКЕВИЧЪ.

(Додатокъ.)

(Конецъ.)

Редактором першого річника альманаха (40, 20+149) був проф. статистики Hüttner. В передмові, підписаній редактором, згадує „львівський путник“ з подякою своїх співробітників: gute Freunde, die ich jederzeit dankbar nenne, haben keinen Anstand genommen, mir manches Schöne und Lehrreiche mitzuthellen, und zu erlauben, dass ich es weiter erzähle; характеристичне, що при вичисленні поданих в альманаху календарів приходять (в сій передмові) слово „Russen“: enthaltend den Kalender der Katholiken, Protestanten, Griechen (Russen) und Juden. Потім слідує звичайна частина календаря, а на стор. 43-ій:

^{*)} Так каже п. Продіон Житецький в своїй цікавій етнографічній розправі: „Зміна народностей в південній Росії“, що не скінченній (друкується в „Кіев. Старині“). И се найбільше до правди.

^{**)} Домонтович.

Gedrängte statistische Uebersicht des Königreichs Galizien (vom Herausgeber); що до мешканців Галичини читаємо там: „Ihrer Abstammung nach sind sie theils Slaven, zu welchen die Pohlen und Russniaken gehören, theils... (вычислений иний народности). Unter diesen dürften die Russniaken der Zahl nach die bedeutendsten sein, ob sie gleich grösstentheils zum gemeinen Volke gehören, und nur wenig Adelige unter sich zählen (сй нечислений „Adelige“ rit. grae. вычислений въ рук. Оссол. ч. 525, стор. 52 в., точки 8 и 9). Sie bekennen sich bis auf einige in der Bukowina, die zur orientalischen Kirche gehören, zur griechischen katholischen Religion und reden die russische Sprache“. Отсе идентификоване назвъ „Russniaken“ und „Russen“ въ устахъ професора статистики тымъ дивнѣйше, що говорячи о Полякахъ каже: „sprechen die polnische Sprache, obgleich in einigen Abarten; тымъ дивнѣйше, що и самъ Hüttner умѣ, якъ заразъ побачимо, обрѣжати и рускѣ „Abarten“. Такъ що-жь, коли все покрыває одна исторична назва „Russen“...

Зъ статистичныхъ данныхъ згадаємо ще школы: одинъ университетъ им. цѣс. Франца, у Львовѣ*) (въ 1819. році: 827 студентів), одинъ теологичный институтъ въ Перемишлѣ, 2 философичный институты, 12 гимназій, 2 реальный школы, 33 „головный школы“, 21 дѣвочій, 346 „тривіальныхъ“, а 974 „einstweilige Pfarrschulen“. — Дальше слѣдуютъ двѣ историчный розправы д-ра Мауса, и его-жь: Das Kreuz bei Zaleszczyki, nach einer galizischen Sage. Потомъ: Der Teufelsfels im Walde bei Lesińce (коло Львова), стихомъ, nach einer galizische Volkssage frey bearbeitet, von Fr. C. Salomon. Потомъ дробный вѣршъ, а по нихъ, на стор. 86: „Volklieder. Mit Bemerkungen begleitet vom Herausgeber“. „Kaum lässt irgend etwas einen so tiefen Blick in die eigentliche Denk- und Empfindungsweise eines Volkes thun, als dessen Lieder“, читаємо на початку; дальше звертає авторъ коротко увагу на цѣль, причини, часъ и мѣсце складаня пѣсень, и на ихъ историчне значѣне. „Wir begnügten uns vor der Hand vier Gattungen mitzuthellen: krakausche Tänze, ein masurisches, ein russniakisches und ein cosaquisches (= украинску) Lied, wovon die ersten drey in Galizien einheimisch sind, das vierte aber deshalb aufgenommen wurde, um auf die, ungeachtet der so innigen Verwandtschaft mit dem russniakischen, doch sehr bemerkbare Verschiedenheit von demselben aufmerksam zu machen“. До пѣсень додані и ноты, vom Herrn Moroński. На стор. 89—90 слѣдуютъ краковяки (только по нѣмецки), всѣхъ 12; на стор. 90—1: мазурска пѣсня „Gdy w cystém polu słonecko świeci“; на стор. 91—2: „Не ходи Грицю на вечерницѣ“ (лат. буквами, зъ нѣм. перекладомъ Fr. C. Salomon-a); на стор. 93—6: „Козакъ коня нагулявъ“ (*), (зъ перекладомъ того-жь). Въ короткій вступній примѣтцѣ до „Гриця“ читаємо: „In diesem (Liede) sehen wir den gemeinen Russniaken, wie er lebt und lebt... Bemerkenswerth ist es, dass... hier ein junges schwarzäugiges Mädchen die Zauberkunst ausübt“. А въ примѣтцѣ до пѣснѣ: „Козакъ и Дзюба“ (въ нотцѣ на долѣ: Dziuba, eigentlich ein pockennarbiges Mädchen): „Selbst in der Musik behauptet der Kosak seine Liebe zur Freiheit, indem er sich nicht immer an dieselbe Melodie hält“.

*) Краковъ тоді не належавъ до Австрії. При случаю подаємо територіальні зміни „Галичини“. При першомъ роздѣлѣ Польщѣ (1772) достала Австрія воеводство руске (Rothreussen), половину воеводства краковскаго, заставлений сѣнжскій гороты (Zips), Заторъ и Освенцимъ, и частину Судомира, Белза, Подбѣля и Покутя; сѣнжскій мѣста прилучено до Угорщины. Въ третій роздѣлѣ достала Австрія до попереднього решту краковскаго воеводства вразъ зъ Краковомъ, воеводства: судомирске и люблинске, землю холмску, и частину Литвы, Подбѣля и Мазовша по Бугъ. „Unter dem Namen Westgalizien ward diese neue Erwerbung als eine besondere Provinz mit dem österreichischen Antheile an Polen vom J. 1772 verbunden“ (въ другомъ роздѣлѣ не мала Австрія участі). Варшаву достали тоді Прусы. Въ миръ вѣднѣськомъ (14 окт. 1809, зъ Наполеономъ) зрѣкаєся Австрія зъ „заходною“ Галичиною, мѣста Кракова, Замостя зъ округомъ — все се прилучено до „варшавскаго“ княжества; тернопольскій округъ бере Россія (400.000 мешканцівъ). На конгресѣ вѣднѣськомъ (1815) достала Россія зреставроване „царство польске“ (Конгресовка), т. е. княжество варшавске зъ заходною Галичиною, бѣда Австрії тернопольскій округъ и Вѣличку, а вразъ зъ Австрією и Прусами гарантує конституцію новоутвореного вольного города Кракова. (Politik, Oester. Gesch., Wien, 1877).

(Додані ноты подають двояку мелодію, „Variation“, послѣдною пѣснѣ).

Чи и о скільки бравъ Зубрицкій участь въ виданю снхъ пѣсень — не знаємо, але що бувъ сотрудиномъ альманаха, бачимо зъ сего, що заразъ по пѣсняхъ слѣдуютъ роздѣлені пося мѣсяцѣвъ замѣтки господарскій п. з. „Oekonomie. Höchstnützliches Promemoria für den galizischen Landwirt — von Herrn D. Zubrzycki“ (стор. 96—99). По снхъ замѣткахъ иде обширна вселчина календарска, инструктивного змѣсту.

Выдавецъ першого рочника проф. Гітнеръ умеръ въ мартѣ 1822; редакторомъ другого рочника альманаха бувъ проф. исторіѣ Mauss. Другій рочникъ (4^о, 20 + 119) вызначуєсь попередъ всего тымъ, що передъ заголовнымъ листомъ доданий портретъ князя Льва, „Erbauer's der Stadt Lemberg, nach einem alten Gemälde vom demselben“).

По чисто календарскій части слѣдує коротка розвѣдка о турецкій державѣ въ Европѣ, а по томъ: Vindicia, историчне оповѣдане проф. Mauss-a (зъ польской исторіѣ). Дальше коротка дробница Hüttner-a п. з. Die muthigen Frauen, а по нѣй Вацлава Залескаго (Zalewski): Die Höhle bei Janow im Lemberger Kreise (37—8) пося оповѣданя тамошного помершого священника. За тымъ (39—43): M. Sartini-oro, Charakter der Plastik. На стор. 44—5 слѣдує коротка але найважнѣйша для насъ замѣтка: Ueber galizische Volkslieder, von dem Herrn Dionisius Zubrzycki. Отсе замѣтка бува мабуть написана по польски, бо подъ нею стоить имя перекладчика P. v. P. (Poll. v. Pollenberg, мабуть батько польского поета Викентія Поля). „Es wurde im Pilger v. J. der Wunsch geäußert den Volksliedern ein Augenmerk zu widmen. Jeder Freund des Vaterlandes und der Volksalterthümer vernahm ihn mit Vergnügen, indem die Kenntniss der Geschichte, ihrer Epochen, der Sitten, Denkungsart und Gefühle, welche die Brust unserer Landsleute bewegten, dadurch bereichert und aufgeklärt werden könnte. Deutschlands Gelehrte des ersten Ranges, wie Herder, Görres, Büsching, Bothe, Ziska, Schottky u. a. machten ganze Sammlungen derselben bekannt. In serbischer Sprache erschien eine Sammlung Volkslieder der Serven in 2 Bd. vom Herrn Wuk (Караджичъ; замѣчаємо тутъ, що Зубрицкій нѣ однимъ словомъ не згадає Поляка Доленгу-Ходаковского). Nur bei uns in Galizien, und wahrscheinlich auch in Pohlen richtete Niemand seine Aufmerksamkeit auf diese Quelle alterthümlicher Kenntnisse, und die Ehre, diese Sache bei uns zuerst zur Sprache gebracht zu haben, gebührt einzig dem verstorbenen Redacteur des Pilgers von Lemberg... Es gibt kaum ein Volk, dass eine solche Menge Volkslieder wie die Slaven besitzt, und besonders die Russen und Pohlen. Diese Stämme der Slaven haben ausser unzähligen nationalen Andachtsgesängen, auch Hochzeits-, Ernte-, Schiffer-, Jagd-, Hirten und Fischerlieder. Nur Helden- und Kriegsgesänge kamen mir nirgends zu Ohren, ein Beweis, dass diese Slaven den Ackerbau friedlich betrieben... Die Galizischen Volkslieder, sowie auch die Tänze zerfallen: in russniakische, in polnische und in die Lieder der Gebirgsbewohner. Die Lieder der Russen sind die zahlreichsten; viele darunter sind geschichtlichen Inhaltes, und berühren vorzüglich einen Sawo und Kniaz... In den lustigsten sogar, die zum Tanze dienen, als in der Kołomyjka und Koczmybcha, ist das vorherrschende Gefühl der Melancholie nicht zu verkennen. Die Lieder der Pohlen... unterscheiden sich wesentlich von denen der Russen, alle athmen Wonne, Freude... Sollte vielleicht die Ueberzeugung: dass die ersteren (Russen) unterjocht, die anderen die Besieger waren, die Ursache dieser Verschiedenheit sein?... Die Goralenlieder scheinen zwischen der Melancholie der russischen und der Fröhlichkeit der polnischen die Mitte zu halten. Въ концѣ выражає авторъ думку, що деякі народні пѣснѣ: „keineswegs nur das Product niedriger Volksklasse sein können“. Потомъ иде (45—64): ein Strauss von lechitischen Parnasse geffückt, с. е. пере-

*) Характеристичне, що кружокъ М. Пашкевича, мабуть беручи за збір сѣй альманахъ, также хотѣвъ при своємъ (проектаномъ) альманахѣ „Зоря“ (Р. В. III. XXIV.) додати портретъ, але вже Б. Хмельницкого. Отей два портреты, князя Льва и Богдана Хмельницкого, се заразомъ наче вѣрный рефлексъ думокъ и дѣяльности Зубрицкого и Пашкевича.

клады з польскихъ поетовъ рожного часу, — потымъ деякі дробницѣ иншихъ авторовъ, а стор. 73: Von der Korntrespe (stokłosa), Д. Зубрицкого, зъ додаткомъ рисунку: „g. (ezechiel) v. Agnes Zubrzycka“, — и на стор. 76, кілька строчокъ: „Wie man sehr früh reife Krautpflanzen erzielen kann“. Въ концѣ всячина календарска.

Не вміємо докладно означити участі Зубрицкого въ виданню сихъ обохъ річниківъ альманаха, — не знаємо, чи знавъ ся вінъ зъ редакторами, чи нѣ — Але се певне, що напали у Могильницького пробиваєсь нахилъ до церковничихъ зъ легкою панславянскою приміткою, то у Зубрицкого бачимо виразно одну формалістику, одинъ холодний розумъ. Мислю панславянську примітку у Могильницького бачимо въ тымъ, що вінъ виправдѣ не запізнає рожницю „южного“ и „сѣверного“ „нарѣчя“, але мовчки стоить за спільнимъ, словенскимъ ґрунтомъ. А якъ тутъ поводи умки прояснювались, слѣдно зъ сего, що се опісля Венедиктъ Левицкій, по свѣдѣнню Головацкого и Іосифа Левицкого (ок. 1835) стоявъ виправдѣ за „природнымъ“ галицкимъ языкомъ, и противъ ся „устарѣлымъ“ церк.-словянскимъ формамъ Стефана Семаша“, але по при тымъ хотѣвъ ввести „нѣкоторые потерянные, на пр. словянскій звательный падежъ и полныи формы прилагательныхъ на *ий, ѳя, аи*“. Повину яснѣсть вводити ту Шашкевичъ: зъ дивнымъ тактомъ відчувае вінъ, хоч и не виводить основно и подрѣбно, властиве значѣнне літератури для народа, властиве значѣнне народного языка...

В. Коцовскій.

Деякі вѣруваня про дитину.

Коли дитина народить ся, уважають въ дрогобицкомъ окрузѣ бабы акушерки на того дуже, щоби на тую дитину перша не похвалила ся дѣвчина, бо еи поглядъ мѣгъ бы пошкодити здоровлю маленького. При завязуванню пупочка (въ Луцѣ въ Самборкомъ) уважають матерѣ на якѣсть нитки а зглядно прядина; — если дѣвчинѣ завяже ся пупокъ прядивомъ зъ першихъ конопель — зъ тыхъ, що не мають у собѣ сѣмени (плосконокъ) — рѣчь певна, що тота дѣвчина прийшовши до своихъ новихъ лѣтъ, стане ся бездѣтною; — при тымъ при кожній дитинѣ безъ згляду чи то хлопець чи дѣвчина, мѣжъ Лемками коло Коросна, въ Синоцкомъ та Нелискомъ, уважають на той часъ, коли дитинѣ пупочокъ одидає. Пупочокъ той ховають матерѣ бережно у скринѣ мѣжъ полотномъ такъ довго, доки дитина не дойде семи лѣтъ. На семому роцѣ дає мати своєму сынови або дочцѣ розвязати своими власными руками свой пупокъ, вѣруючи, що тымъ „розвяже собѣ дитина свѣтъ“ на цѣле свое будуче житє. Доки дитина не хрещена, доти не повинно ся еи класти при боцѣ матери на нѣчь, бо легко може трафити ся, що прийдє вѣщича, возме дитину людску а підложити свою нездару, зъ котрою познѣйше мати не може собѣ рады дати. Для того въ декотрыхъ селахъ въ дрогобицкомъ на Дибетровѣй рѣчинѣй задержавъ ся по нынѣ звичай, що баба беручи на нѣчь одъ питомої матери дитину, кладе при еи боцѣ обвитый въ дитинячій пеленки макогонъ, щоби тымъ способомъ здурити вѣщичю, еслибы она хотѣла підмѣняти свою дитину. Чужу дитину (въ Любачѣвскомъ) не можна класти до колыски, бо она одбере сонъ маленькому; — также (въ дрогобицкомъ) кождей старій чоловікъ повиненъ добре уважати въ своихъ розговорахъ въ хатѣ, де єсть дитина, на слова, не казати нѣколи при маленькій дитинѣ и. пр. заяць, только сплюхъ, не жаба только порхавка, бо иначе такожъ одбере дитинѣ сонъ. Маленькій въ пеленкахъ дѣти чужий не можна класти одно коло другого, бо одно другому може одобрати силу та здоровле.

Воду, въ котрій дитина купає ся, не виливають підъ тинъ або на двѣрѣ підъ голе небо, только у деякій куточокъ неприступный, (въ жовківскомъ). Дитина, що въ пеленкахъ похвалила ся въ зеркало, не буде могла довго говорити. Дуже добре купати малі дѣти въ материнцѣ; тото зѣле надає имъ червостости, красы и бѣлого тѣла (жовківске).

Кожду дитину повинно ся колысати, бо неколысана дитина буде довго румати голову (райшовске). Если дитина худа та нездорова, то найлѣпшимъ и найсильнѣшимъ лѣкомъ на того єсть якій способъ. Мати дитины нехай рано передъ

сходомъ сонця иде до ямы, де люди глину берутъ, тай каже до глины; „Dzień dobryj jímosei, proszu gliny na ciało i kości!“ и зажмуривши очи нехай возьме въ обѣ руки глины и тримаючи руки на боки розпростерті нехай иде зъ зажмуреными очима до дому. Принесену тымъ способомъ глину треба дати до купелѣ, въ одной и той самой купелі скупати дитину три разы, а потымъ выбрати глину у горнець новий и зновъ передъ сходомъ сонця однести єѣ до той самой ямы. Прийшовши до ямы належить ся єѣ поздоровити ось якими словами: „Dziękuję jímosei za ciało i kości!“ Той способъ приверне дитинѣ певно силу и здоровле (Мокротинъ коло Жовквы). Наколи бы однакожъ тото не помогло и дитина стає ся черезъ свою слабѣсть тягаромъ для матерѣ и для цѣлої родини задля свого крику та плачу, тогды найлѣпше порадиť собѣ мати, якъ пойдє на кладовище и зъ девяти гробѣвъ назбирає зѣла. Въ тымъ зѣлю треба девять разѣвъ купати дитину рано, то дитина або прийдє до силъ, або помере и увольнить матерѣ одъ тягару.

Въ многихъ селахъ нашего краю купаютъ матерѣ свои хорошити дѣти у льяной сильной пряжи намоченой въ теплої водѣ, вѣруючи, що така купѣль приверне маленькому здоровле. — Загально вѣритъ нашъ простолюдинъ, що матерѣ циганки свои що йно народжені дѣти несуть въ зимѣ въ найбільшій морозы до полонки (прорубу) и тамка ихъ купаютъ а властиво три разы занурюють у студену воду. Така студена купѣль охороняє дитину одъ всякого рода слабости. Тому то въ декотрыхъ селахъ дрогобицкого повѣту, положеныхъ надъ Дибетромъ, селянки-матерѣ практикують подобный звичай, только зъ тою рожницею, що не заразы по народжено и не въ котрый будь день, але на Йорданѣ по освяченої воды занурюють свои дѣти особливо хоры на золотуху або на струны та „кошулю“ (дробненькій червоный прыщикъ) три разы въ свячену воду въ йорданьскомъ прорубѣ, вѣруючи, що йорданьска вода очистиť дитину одъ всякого лзы.

Коли дитина або й старшій чоловікъ має жовтѣнницю або якъ декуды называютъ жовтачку, то треба удати ся до священника щоби хорому позволивъ подвинити ся до посвяченої чашѣ, тото напевно вылѣчить его зъ той хоробы (въ Лѣтынѣ въ Дрогобицкомъ). Дуже треба стерегти дѣтей малыхъ а передовѣмъ дѣвчатъ на Зеленой Святой (Русалчинѣ Великенѣ) та цѣлый тиждень по нихъ, бо тогды дуже часто Русалки вганяючи по земли заходять до хатъ, крадуть малі дѣти або залоскотують ихъ въ колыскѣ на смерть. Щоби хату охоронити одъ такихъ непростеныхъ гостей, стелять на землю по хатахъ лѣнѣхъ та татарске зѣле, котрого боять ся Русалки, — а щоби дитину охоронити передъ ними, обмає мати колыску полотномъ та обкладає лѣжки дитиняче мятою та вапилькомъ.

Кому дѣти не ведуть ся, той після народного вѣруваня нехай собѣ поступитъ зъ новонародженою дитиною ось якъ: Коли баба зъ кумами охрестивши дитину буде вертати домѣвъ, нехай зъ дитиною не входить дверми до хаты, але нехай господаръ выйме окно и черезъ окно повинна баба дитину подати кумѣ. (Шоляны, Жовківске). Не належить ся нѣколи одмавлати послужити маленькій дитинѣ при хрестѣ; кождей, кого просять, повиненъ приймати запросины та кумѣство. Богачка, що не хотѣла подержати дитину до хресту убогому, за кару породила сама дивоглада зъ великою головою, зъ чотырма руками, зъ великимъ животомъ та маленькими якъ патычки ноженятами. (Лѣтына въ Дрогобицкомъ).

Особливо дуже мѣжъ нашимъ простолюдемъ закорѣнена вѣра въ уроки та пристрѣтъ. Злѣй, нечистѣй та зависливѣй очи можуть дуже пошкодити маленькій дитинѣ. Лѣкомъ на тоту хоробу бувають розличного рода заговоры, зъ котрыми дуже добре ознакомлені сѣльскі бабы-акушерки. Неживо уроджену дитину не можна закопувати на кладовищѣ, бо за то гнѣвались бы покійники. Для того по нашихъ селахъ неживо уроджені дѣти закопують на окопахъ кладовища. Душа неживо народженої дитины блукає по свѣтѣ такъ довго, доки собѣ у людей не выпроситъ хресту. Найбольше блукають ся та просятъ хресту у людей душѣ тыхъ дѣтей въ ночахъ по Рѣздѣ до Щедрого вечера. Тогды одъ вечера до пѣвнѣчи уносять ся они зъ вѣтромъ по надъ села и кричать проразливнымъ голосомъ: „Хресту! хресту!“ Хто такой голосъ учує, повиненъ яку будь шмату кидати у воздухъ на крижму нехрещеної дитинѣ та охрестити єѣ знакомою цер-

Original from

ковною формою въ додаткомъ словъ „если-съ хлопецъ, если-съ дѣвчина“.

Двое дѣтей живучихъ въ той самой родинѣ нѣколи не можна называти тими самими именами, бо одно зъ нихъ мусѣло бы умерти. Декуды вѣрують, що если дитина якогось имени померла, не належить ся другу дитину народжену по покойной именувати именемъ помершой, бо и тотъ умре, видно-бо, що такій имена въ той родинѣ не ведуть ся. (Зъ записокъ 1883 р.).

Малу дитину переступати не годить ся, бо не буде рости; про тоє если кто зъ неваги переступить дитину чи то лежачу чи стоячу на земли, нехай заразъ єѣ „одступить“ (Лѣтына).

Такъ само якъ за плечима старого чоловіка не можна бѣсти, тымъ болѣе не можна того робити за плечима малой дитины, бо черезъ то зѣѣсть ся еи силу. (Тынѣвъ малый).

Мати, що хоче, щобы еи дитина була гожа та одначала ся у цѣломъ селѣ красою, повинна девять разѣвъ купати єѣ въ розходнику зъ роздорожа. (Токарня въ Сяноцкѣмъ).

Кажуть, що на новому мѣсяцю може мати вроды позычити для сына одъ мѣсяця, а красы для дочки одъ зорѣ, только треба знати добре приговорити до нихъ.

Вдача дитини залежить одъ планеты, подъ котрою она уродить ся; є такій планеты, що приносять дѣтямъ щасте-долю, а другі зъ своихъ дѣтей роблять упирѣвъ, злодѣѣвъ, розбѣйникѣвъ, пілѣвъ або нещасливыхъ. (Вороблевичъ въ Дрогобицкѣмъ).

Малу дитину не повинна мати проклинати, бо прокляте матери може дитинѣ одобрати долю та щасте на цѣле жите. (Токарня).

Щобы новонароджений сынъ не здавъ ся до войска, повинна баба несучи дитину до хресту три разы въ дорогѣ змовити на одворотъ „Отче нашъ“ або „Богородице“. Тоту саму молитву нехай такъ само змовить парубокъ тогды, якъ буде ставити ся передъ панѣвъ до бранки, а она переверне имъ розумъ та не позволить ему обстригти его кучерѣвъ (въ Дрогобицкѣмъ 1882. р.).

Зъ малыми дѣтьми треба въ полѣ бути дуже осторож-нымъ, бо ихъ дуже скоро чѣнає ся Блудъ та провадитъ ихъ Богъ знає куды.

Данило Лепкий.

КОРОТКІЙ ПЕРЕГЛЯДЪ УКРАИНСКИХЪ КНИЖОКЪ ЗА 1885. РОКЪ.

V.

Влюбленный жидъ. Шутка — водевилъ въ 1 дѣйствіи Бораковского. Кіевъ, 1885. Цѣна 20 к., 52 стор., 16 ч.

Може й справдѣ кому водевилъ сей здасть ся втѣшнымъ та веселымъ, якъ запевняє авторъ въ своѣй передмовѣ, а намъ ажъ сумно стало, прочитавши єго. Де-жъ наикъ, весь водевилъ скомпонованый на тому, якъ обдурюють жидашинкаря и выманюють у него грошѣ! Та ще хто-бъ дуринъ? Може який нашъ сѣльскій глытай або крамаръ кацапъ, що иншій може й жидъ якого за поясъ заткне? То-то-жъ бы й є, що нѣ! Жидъ, бачите, закоханный, то вже тутъ на якѣсь иншій гешефты навертає авторъ. Надыбавъ онъ десь такого жидка, що дуже залицаєть ся до нашихъ дѣвчатъ и на сей разъ закохавъ ся въ дѣвчину Параску, а Параска то вже має собѣ парубка, только шкода, що парубокъ Иванъ — паньскій крѣпакъ, то й она мусить бути крѣпачкою, коли поде за него. Про выкупъ же нема що й думати, бо панъ заправивъ ажъ єто карбованцѣвъ, а въ нихъ, якъ усе навѣтъ хазяйство спродати, ледве на 50 набереть ся. Отъ въ такой то пригодѣ на подмогу навертаєть ся дядько Иванѣвъ: онъ запевняє жидка, що за 50 карбованцѣвъ той власкавить Параску, а їѣ намовляє, щобы поки-що не цурала ся жиды и взяла одъ него грошѣ, разомъ же про все се выкаже жидѣвъ-жѣнцѣ шинкаря и потѣмъ того зводитъ всѣхъ ихъ до купы. Жидъ выходитъ на улицу, до него приходитъ Параска, жидъ починає залицати ся до неѣ, она бере одъ него грошѣ, а жидѣвка чатує тутъ-же на улицѣ, заховавшись въ бочку. Коли-жъ ото зъ другою улицѣ почувъ ся голосъ Иванѣвъ, жидъ зъ переляку ховаєть ся въ ту саму бочку, де вже сидитъ

его Сурка; бочка одкочуєть ся на середину улицѣ, жиды гвалтуютъ и бють ся, а Иванъ зъ дядькомъ та Параскою, дивлячись на се, смѣють ся. Кончаєть ся на тому, що жидъ обдуреный и коханемъ не поласувавъ и грошѣ пропали, та ще й жѣнка побита.

Якъ бачите, тутъ вже зовсѣмъ не до жарту, коли скопилось таке нахабне мошенство. А ще болѣе огидливо, що авторъ силкуєть ся навѣтъ оправдати такій вчинокъ. Иванъ въ науку жидови каже: „ты може на своему вѣку не зробивъ нѣ одного доброго дѣла, то нехай се тобѣ защитаєть ся“, а Параска додає, що она зовсѣмъ не думала покорыстуватись на жидѣвскій грошѣ, бо она дѣвка чесна; она, бачите, только поглузувала зъ Йосыки и за се позичила у него грошѣ безъ жидѣвского проценту, „а якъ Богъ поможетъ намъ одружити ся, то першій грошѣ, якій заробимо, оддамо жидови“.

Де-жъ тутъ та веселѣсть, жартливѣсть, якій повинний бути и въ жартѣ-водевилѣ, коли передъ вами розгортаєть ся картина такого шахрайства? Може се годилось бы й до серьезной комедіѣ, коли-бъ було правдиве и згѣдне зъ житемъ, а не такъ якъ у автора, що молода закохана пара пускаєть ся на таке шахрайство, та ще й мораль собѣ таку пригадує, що хочъ бы й справжнѣмъ шахраймъ, а жидъ такъ легкодає одурити себе! У всѣму сѣму нѣ крышечки жизненной правды, нѣ капелиночки того чутя, котре въ дѣйсному житіи спостерѣгає правдиво кomicне, безъ выгадокъ и выкрикливъ. Авторъ дбавъ только про те, щобы посмѣшити, и ему здаєть ся доволѣ того, що жидъ, залицаючись до Параски, называє їѣ „мое цибульке славное“, що жиды держкочуть по своему, лають ся, перекидають ся въ бочцѣ, бють ся мѣжъ собою, коли по правдѣ тутъ нѣчого окрѣмъ грубого кумедіанства не має. Зневага жизненной правды выявляєть ся у автора навѣтъ и въ мовѣ. Такъ на пр. жидъ-шинкарь въ розмовахъ зъ людьми частѣйше вживає якоисъ ломаной російской мовы, коли жиды на селахъ дуже добре знаютъ народную мову и, якъ практики, завждѣ говорятъ зъ народомъ єго мовою. Ще дивнѣйше, що жидъ и жидѣвка не только промѣжъ себе розмовляють по своему, а навѣтъ обертаючись до людей часто вживають свои зовсѣмъ незрозумѣлой народу мовы. Певно, що и тутъ авторъ гнавъ ся за тымъ же кумедіанствомъ, котре такъ знадило єго.

Въ передмовѣ до сѣго водевила, писанѣй чомусь, якъ и заголовокъ, по російски, авторъ запевняє, що водевилъ сей бувъ написанный, колись давно, лѣтъ 20 назадъ, коли авторъ ще вчивъ ся въ гимназіи, то й теперъ онъ не мавъ на думцѣ выступати за нимъ на литературне поле, а лишь здавъ ся на прохане якихъ своихъ товаришѣвъ, котрі казали ему, що водевилъ сей нѣбы-то здатный до постановки и динитъ ся на театрѣ весело, а къ тому-жъ репертуаръ малорусскихъ водевилѣвъ дуже бѣдный. Намъ нѣколи не доводилось чувати, щобы водевилъ сей ставивъ ся коли на театрѣ, навѣтъ и теперъ, коли онъ надрукованный вже болѣе року, — а о скѣльки онъ веселый, мы вже бачили. То-жъ не можна не пожалкувати, що лукавы товаришѣ такъ каверзно спокуюсь автора. Спokusа ся мабуть не мало важить, коли авторъ, якъ видно зъ оновѣщеня книгарнѣ Панчешникова, має друкувати ще цѣлый оберемокъ своихъ водевилѣвъ — якийсь „Рѣздвяный вечѣръ“, якусь „Оказію зъ пампущкою“ и ще щось таке. Певно нашъ авторъ не въ жартъ заходивъ ся збогачати водевилный репертуаръ, але здаєть ся на се нѣчого иншого не можна сказати, окрѣмъ того, що нема за що дякувати — такихъ бо водевилѣвъ єсть чимало, хочъ бы на пр. водевилъ А. Ващенко-Захарченка (Малороссійскій театръ, Кіевъ, 1857 р.), котрій здаєть ся були зразкомъ нашому автору, принаймѣ кумедіанство въ обохъ нихъ однаково.

У всякомъ разѣ можна порадити п. Бораковскому (вѣрнѣйше — Бураковскому), що коли вже припала така пыльная охота друкувати свои хлопнячі творы, то нехай краще передивитъ ся ихъ зъ початку гарненько и полагодить, коли що можна.

М. Комаръ.

О хобахъ въ нашой письменной мовѣ.

(Написавъ Александръ Борковский.)

(Дальше.)

А. О звукахъ.

1. 1) Що пишемо „Есхинъ“ не „Айсхинъ“, часто „прый“ не „герой“ и т. и., „Цицеронъ“ не „Кикеронъ“, „Гораций“ не „Горатий“ и т. и., тымъ не можна намъ докоряти. Оно хочъ не добре, то має за собою исторію и свою причину: наш дѣды-прадѣды читали *ж* якъ *е*, *г* якъ *и*, тому-жъ такъ и писали, а намъ лишили се у спадщинѣ; а що Римляне всяке с читали якъ *к*, а всяке *т* якъ *т*, то ще и нынѣ школа держитъ часто въ тайнѣ передъ нами.

Але „Беотія (коли не Вейотія), Македонія, каліграфія, каталогъ, Плятонъ, Лавинія“ волю писати, нѣжъ „Беотія, Македонія (нѣбы то зъ латинска), каліграфія, каталогъ, Плятонъ, Лавинія“; разъ що буквы *т*, *х*, *л*, *і* не звучали, якъ *ц*, *д*, — а друге, що такі *говоримо* „Плятонъ“ не „Платонъ“ и т. д. Коли говоримо „Пилипъ, латинскій языкъ“, то и слѣдъ такъ писати; але поки говоримо „Плятонъ, Лавинія“, то не видѣвъ бымы потреби писати инакше, тымъ болѣе, що вимова така и не противить ся духови нашого языка и вѣрнѣше бѣдає звукъ грецкій чи латинскій.

2) А вже зъ тымъ не можу нѣякъ погодити ся, коли хто слова латинскіе або навѣтъ и грецкіе, перенятіе загально всѣма языками, инше выговоромъ французскимъ, якъ: жасминъ, жестъ, юморъ, сантиметръ и т. и. Чи такъ чи сякъ, оно завсѣгды для насъ слово чуже; такъ чому не брати его бодай зъ першою руки?

3) Чи „Оджехова“ чи „Одрехова“? чи „Беско“ чи „Боско“? чи „Кремнина“ чи „Крамнина“? гл. В. I. 36.

4) Чи „можу“ чи „могу“? чи „выберати“ чи „выбирати“? чи „бѣтъ“ чи „бѣтъ“ чи „вѣдѣтъ“? — Отъ такихъ питанъ можна бы сотки зобрати. Та не въ томъ бѣда, що *суть* такі питання; лишь мертвый языкъ вже ихъ не має: але не завадило бы взяти ся часомъ и до одповѣдей. Може и половина зъ нихъ не дала бы ся полагодити ще нынѣ; а все-жъ таки не одно могла бы наука вже и теперь порѣшити, а инше прояснило бы ся бодай. А що вже до правопису, то хочъ справедливо не заболити бѣдъ того нѣкого голова — кобы намъ лишь только всен бѣды! — то бодай про науку школьну та про людске око здало бы ся зробиати въ нѣй якийсь дѣлшій ладъ. Бувае деінде скликують въ такихъ дѣлахъ навѣтъ ширшу громаду до рады; чи у насъ не далось бы зробиати щось такого?

II. 1) *Наголосъ* въ нашой мовѣ — рѣчь дуже важна, а доси не унята науково въ нѣякіе правила. И не може бути инакше. Тѣ самы слова наголосують ся у насъ въ рѣзнихъ сторонахъ рѣжно; навѣтъ часто залежить наголосъ якогось слова бѣдъ звязи въ реченю, бѣдъ попередучого або слѣдующого слова (пр. на другій дѣнь, разъ на дѣнь; черезъ рѣкъ, за рѣкъ); часто такожъ те саме слово наголосуетъ ся рѣжно зъ дѣлякою рѣжницею въ значѣню, неразъ ледво слѣдною (пр. выхѣдити, выхѣдити; кѣжу, кѣжу). Тымъ часомъ же въ письмахъ нашихъ те все не звыкло зазначувати ся. Оно то въ части и добре; бо тѣ, що пишуть, самы не завсѣгды знаютъ вѣхъ тайнъ нашего наголосу. Такъ навѣтъ въ словари Желеховского, хочъ позазначуваны наголосъ, то часто очевидно лишь на здогадъ поѣла власного слуху и часто... хибно. Зъ того выхѣдити, що той, хто мавъ бы охоту слѣдити правила наголосу, обмежений майже лишь на подслухуване живою рѣчи на селѣ; се-жъ зновъ работа и дуже повѣльна и для декого просто неможлива. Отже гадка моя така: чи не добре було бы, щобы кождый пишущій зазначувавъ наголосъ бодай на словахъ незнанныхъ загально — розумѣе ся — тодѣ, коли самъ знае его *на песню*.

2) Бѣдъ недавнихъ лѣтъ войшло въ уживане зазначувати наголосъ на словѣ „*що*“, коли оно уже въ значѣню заименика, не частицѣ. Се по мой гадцѣ и самовольно и хибно. Адаже пр. на словахъ: „*лихо*“ (das Uebel и übel),

* Похыбки въ попереднѣмъ числѣ: стор. 246. 3. стр. зъ долу: чит. *набирала* мѣсто *набирала*; — стор. 247. 2. стр. зъ горы: чит. *подомого* мѣсто *подомого*; — стор. 247. 16. стр. зъ горы: чит. *для мовы* мѣсто *не для мовы*; — стор. 247. 31. стр. зъ горы: чит. *въ собѣ* мѣсто *въ собѣ*.

тепло (die Wärme и warm), зимно (die Kälte и kalt), то (die-
ser и so) и т. и. не пишемо цѣлкомъ справедливо жадного
знаку для указанія части мовы. Коли жъ зновъ ходитъ о на-
голосъ, то слово „*що*“ має звѣсно ударъ звичайно лишь въ
значѣню пытайномъ. А хочъ могло бы его мати часомъ и
въ иншомъ, то якъ разъ навѣтъ придумати не можу при-
кладу, коли могло бы его мати пр. у згляднѣмъ. Такъ, если
коли, то лишь тодѣ — якъ и всяке инше слово — може
справедливо мати знакъ наголосу, коли має ударъ.

3) Въ декотрыхъ кружкахъ нашихъ, особливо львів-
скихъ, войшло въ звычай въ устнѣй бесѣдѣ наголосувати
слово „достаточный“ на третѣмъ зъ конця (достаточный;
въ письмѣ, якъ звичайно, не зазначують сего). Правда, що
такъ говоритъ ся въ російскѣмъ; але у насъ и такого на-
голосу мѣжъ людьми не чувавъ нѣгде; а подобній слова,
якъ: *збыточный*, *статочный*, *остаточный* (бѣдъ: збытокъ,
статокъ, остатокъ; — такожъ: загадочный, ошибочный бѣдъ:
загадка, ошибка), наголосуваний *цѣлкомъ на песню* на перед-
последнѣмъ складѣ, свѣдчать такожъ за наголосомъ „*доста-
точный*“ (бѣдъ: достатокъ). (Дальше буде.)

ДРОБНІЙ ВѢСТИ ЗЪ ЛИТЕРАТУРЫ И НАУКИ.

Заявлене. Въ сѣмому роцѣ въ Кіевѣ, накладомъ книгарнѣ
Панчешникова, выйшла приготована мною до выдання книжка
пѣдъ заголовкомъ: Думы: про „турецкую неволю“ и про
„Самойла Кішкю“. „Этнографическій трудъ В. Чай-
ченка“. Словъ: „Этнографическій трудъ В. Чай-
ченка“ на рукопису, котрый я передавъ п. Панчешникову
для выдання, не було, и выдавецъ надрукувавъ ихъ самъ
безъ жадной моеи згоды, и я навѣтъ ранѣйшъ, нѣжъ
одержавъ надруковану книжку, не знавъ про се самовольне
корыстуванє зъ мого прѣзвища. Не хотячи, щобы мене ви-
нувачено въ бажаню выдати тѣ думы, котріе записали други,
мовъ бы то мною записаніе, а такожъ не бажаячи, щобы че-
резъ непорозумѣе тѣ двѣ думы почитавъ хто за новіе ва-
рианты старыхъ думъ, я вважаю своимъ обовязкомъ заявити,
що думы про „турецкую неволю“ и „Самойла Кішкю“ узять
я зъ зборника историчныхъ пѣсенъ Антоновича и Драгома-
нова и що п. выдавецъ и я не дававъ жадного права робити
на книжцѣ такий написъ, який онъ зрѣбывъ.

1886. 10. липня.

В. Чайченко.

Стереотипное выдане „Кобзаря“ Т. Шевченка, котре, якъ мы
уже звѣщали, приготує п. М. Драгомановъ въ Женевѣ,
обнимати буде, якъ доведѣмось, усѣ поэтичій творы Шев-
ченка, якій були въ пражскомъ выданнѣ и якій онѣся стали
звѣстнѣ, зъ додатками по рукописамъ, якій дошли до рукъ
выдавця поѣла выдання пражского „Кобзаря“. Всѣ тѣ творы
будутъ упорядкованіе хронологично въ одномъ томѣ. На вступѣ
буде коротке передне слово про жерела выдання, а такожъ
про историчну точность Шевченка и, здаєсь, коротка біогра-
фія поэта. Форматъ кишѣнковый, правописъ фонетична, сто-
ронъ около 1000, цѣна 3 злр. 50 кр.

Змѣсть „Альманаха“ стрыйского, котрого вже першій листы
надрукованіе, заповѣдає ся дуже цѣкаво. Мѣжъ иншимъ мѣ-
стити онъ буде три историчій поемы Ст. В. Руданьского,
доси нѣде не друкованіе, два оригинальній и доси не друко-
ваніе оповѣдає п. Мордовця, одно Ив. Левицкого (Нечуя),
одно п. Мирного, цѣкаву поему Ю. Федьковича „Лукьянъ
Кобилниця“, а на послѣдку працю самого впорядчика п. Лу-
кича про теперѣшній станъ Угорской Руси. Уже зъ сего
видно, що „Альманахъ“ стрыйскій станеъ правдивымъ и цѣн-
нымъ набутокъ въ нашой литературѣ.

До исторіи нашего бродженія. Недавно случилось менѣ бути
въ селѣ Вовчѣмъ, турчаньского повѣту и зайти въ розмову
зъ тамошнымъ парохомъ, о. Онуфріємъ Ганкевичемъ, высвя-
ченнымъ ще 1834. року. О. Ганкевичъ знавъ особисто Мар-
кіяна Шашкевича, хочъ не бравъ удѣлу въ томъ руху, якій
зосереджувавъ кругъ него. Живѣйшу участь приймавъ онъ
въ семинарскихъ представлєнїяхъ театральныхъ, котрыхъ
зъ его памяти було два (мабуть 1833 або 1834 року). Ди-
ректоръ польского театру Каминскій на тѣ представлєня
выпозычивъ нитомцямъ своихъ декораций и костюмовъ и самъ
бувъ при нихъ присутнымъ. Слѣвы хороши и болшой дуже
ему сподобались и онъ почавъ бувъ навѣтъ вербувати свѣ-

ваків-семинаристів до свого театру, обіймаючи їм добру плату. Свійом управив Григорій Шашкевич, котрий і самъ мавъ прекрасній теноръ. Въ гръ на сцені відзначувалися надто Ковальскій, Ріпецькій, Слоневскій. Представлення відбувалися по польски. Грано якусь штуку про Петра Великого. Въ семінарії въ ту пору було чимало правдивихъ талантівъ артистичнихъ, що всі опісля марно пропадали. І такъ вище названий Слоневскій, акторъ і співакъ, бувъ такожъ не посліднімъ рисовникомъ. Не зміючи добре моральною, котру дававъ Венедиктъ Левицькій, вінъ разъ передъ надходячимъ екзаменомъ замкнувъ ся въ хорі і відтамъ тайкомъ списавъ портретъ прелегуючого въ низу Левицького. Портретъ сей опісля одлітографовано і передъ самимъ екзаменомъ, въ день іменинъ Левицького, литомці занесли его зъ гратуляцією Левицькому. Побачивши свій портретъ, Левицькій дуже здивувавъ ся. „Малювавъ мене одинъ зъ лїншихъ малярівъ європейськихъ, а не вдавъ такъ, якъ отсе! Хто се зробивъ?“ Їмъ вказано Слоневського, — і лїчого й казати, що Левицькій не мавъ серця „спалити“ при екзамені такого способного чоловіка. Не такъ щасливий бувъ другій артист-рисовникъ, Вендзиловичъ. Директоръ бібліотеки Осолінськихъ, Константинъ Слотвинскій, дізнавши ся о его способності, заводивъ его до рисовалъ „для потребъ закладу“ рожнихъ патріотично-польськихъ рисунківъ: королівъ, генералівъ, битвъ повстанськихъ і т. п.; ті рисунки опісля літографовано въ таємній друкарні закладу і тисячами розкидувано по краю. Въ р. 1833. власти вислїдили сю таємну друкарню: Слотвинського і многихъ участниківъ сего роботи арештовано, закладъ Осолінськихъ замкнено. Міжъ арештованими бувъ мабуть і Вендзиловичъ; коли показало ся, що вінъ бувъ не свідомимъ участникомъ противзаконної роботи, его випущено, але все таки за кару виключено его зъ всіхъ шкілъ австрійського цїсарства. Прийшлося бїдному артистови-самоучкови стратити кілька лїтъ, поки ему врештї дозволено скїнчити семінарію. Здаєсь, що въ тїмъ часѣ давъ ему захистъ въ Перемишлї єпископъ Сїґурскій, що цїнивъ его артистичні способности і давъ ему одновити малюнки въ єпископській каплицѣ въ Перемишлї. Одъ него такожъ (і зъ того часу) походять рисунки въ новихъ Требникахъ. Въ кїнець за протекцією Сїґурского ему дозволено висвятитися і вислано его на сотрудицтво до Вовчого. Але тутъ вінъ не мївъ довго выдержати, покинувъ сотрудицтво і пішовъ до Дрогобича, де въ латинськомъ костелѣ малювавъ великій оltаръ і заробивъ кілька лїтъ, поки йому познійше доставъ вінъ въ горахъ турчанського повѣту якусь скромну парохію, де й проживъ у глушинї та занедбаню своїй вѣкѣ. Умеръ передъ кількома роками.

Не. Франко.

Причинокъ до исторіі 1848. року. Рухъ конституційний 1848. року роздувъ у насъ въ Галичинѣ національнє питання до широкого розміру. Побіль польськихъ реставраційнихъ планівъ, а зарозомъ насупротивъ нихъ розбудивъ ся рухъ рускій, прихильний до Австрії, а тымъ самымъ зъ виразною прикраскою клерикального бюрократизму. Тодїшній львівскій губернаторъ, гр. Францъ Стадіонъ силкувавъ ся якъ мога опанувати той рухъ, але не мавъ на те ані доволї енергій та рїшучости, ані доволї широкого та ясного погляду на крайні односини і на вдачу самого руху. Показавши зъ разу свою слаббєсть супротивъ польськихъ рухівъ д. 18., 19. і 20. марта, вінъ опісля надармо старавъ ся задати той рухъ розвизанємъ „Rady Narodowej“, і утворенємъ т. зв. Байрату, корпорації, котра мимомалювишнихъ намірівъ зъ гори засуджена була на мертвоту і непопулярність. Але найбільшу ненависть стягнувъ на себе Стадіонъ у Поляківъ за свою прихильність до Русинівъ і за попиранє рускихъ змаганъ до народного одродження. Выходячи зъ того погляду, що „Ruś i Polska to wszystko jedno“, погляду найдосаднїйше вираженого въ статіі Каспра Цєґлевича „Rzecz Czerwonon-ruska“, якъ такожъ въ многихъ другихъ статіяхъ помїщенихъ въ „Dzienniku narodowym“, а на послѣдкѣ въ брошурѣ п. Домбчанського „Die ruthenische Frage“, — Поляки тодїшній уважали всяке змаганє Русинівъ до народної самостійности немовъ бы зрадою на „одній спільній отчинї“. Не залишаючи обидати болотомъ тыхъ нїбы то зрадниківъ, святоюрцівъ, чорножовтыхъ і т. п., они рївночасно, по примѣру Цєґлевича-революціонера звертали ся до народа руского зъ рускими брошурами і пїснями, складаними чистимъ народнимъ языкомъ, неразъ

навіть чистїйшимъ одъ языка рускихъ проводирівъ, але настрєєними въ польськомъ дусѣ. Такимъ способомъ повстала въ 1848. році спора купка такихъ руско-польскихъ творівъ, публикованихъ то въ Вагилевичевѣмъ „Ruskim Dnewnyku“, то въ иншихъ польскихъ часописяхъ, то въ кїнцѣ особними брошурами і свистками, звичайно латинськими буквами, неразъ навіть мовою мїшаною, польською і рускою. Лишаючи собі до иншого разу оглядъ тої руско-польскої літератури 1848. року, подаємо ту тільки одну пїсеньку зъ того часу, досі нїде не печатану, а записану зъ устъ якогось священника паномъ Яворскимъ въ Яворовѣ въ груднї 1884. року.

Чи чули ви люди добрі, що ся въ Львовѣ дѣе?

Скачуть Нїмці по лїновцѣ, а Ляхъ ся зъ нихъ смѣе.

Нехай скачуть, нехай скачуть, най шнїй покрутять,

Най зъ Ляхами не деруть ся, насъ не баламутять.

Ой хотївъ насъ посварити нїмецькій урядникъ,

Имя ему Губернаторъ, а прїзвище Стадникъ.

Свинї ему було пасти, не галицькій дїти!

Якъ они ся розбрыкали, не знавъ, де ся дїти.

Черезъ камїнь въ Запорожѣ тече вода зъ шумомъ,

Ой сховай ся вражїй сину зъ нїмецькимъ розумомъ.

Най по коваль молотъ возьме і вугля піддує,

То що Нїмцѣ накували, вінъ геть перекує.

И ще будемъ въ братнїй згодѣ мїдъ і вино пити,

Урядниківъ зъ краю гнати, і зъ Ляхами жити!

Хто бувъ авторомъ сего пїснѣ — на певно не знаємо. Изъ слівъ „Най по коваль молотъ возьме“ можна бы догадувати ся, що авторомъ єи бувъ п. Цибульскій, авторъ кількохъ иншихъ, доволї вдачнихъ руско-польскихъ творівъ, що любивъ підписувати ся „Коваль зъ Товмача“. Цїкава такожъ згадка про Запорожє въ пїснѣ, що вкладає ся въ уста руского хлопа; очевидно Поляки духомъ чули живу революційну струну въ тыхъ згадкахъ і безпечно викликали „urpiora kozaszczuznu“, одъ котрого въ кілька лїтъ опісля самі почали одхрещуватися обома руками. Не. Франко.

Володимір І. Масляк. Поезії, том І. Краків, з друкарні В. Корнєцького, 1886. 8°, стор. 148, ціна 1 зр. Посвячено проф. дрови О. Огоновському і проф. О. Партыцкому. П. Маслякъ безперечно найплодотївїйшій изъ новїйшихъ галицько-рускихъ поетівъ. Вїршъ у него плавний і молодий, хочъ і подъ зглядомъ мови і подъ зглядомъ прозодїі багатовѣ можна ему закнути. Та не вдаючи ся ту въ подрїбний розбїр сего томика, котрого найбільша часть була рожними часами печатана въ „Зорї“, мы скажемо, що мїститъ вінъ загаломъ 72 лиричній і лирично-епичній пїснє. Зъ лиричнихъ особливо піднесемо „Мотивъ“, друковану недавно въ „Зорї“, для характеристики поета цїкавій надто: „Сїґвацька доля“, „Я не бажаю“, „Колись“; зъ лирично-епичнихъ пїснє піднесемо „Дивакъ“, „Дарунокъ“, „Прогрїшила ся“ і т. п. Будъ що будь, поезїї В. Масляка, се поява на полї нашої беллетристики визначна і гїдна уваги. Мы постарасємось при нагодѣ докладнїйше поговорити о нихъ і схарактеризувати загалну духову фізіономію ихъ автора.

Календаръ тов „Промьсвѣтъ“ на рїкѣ 1887. вийшовъ уже въ друкарнѣ тов. им. Шевченка въ обємѣ 17 аркушівъ зъ ілюстраціями. Крїмъ календарскої і інформаційної части мїститъ вінъ типикъ, обширну часть господарску і часть беллетристичну въ обємѣ 5 аркушівъ. Ся часть мїститъ міжъ иншимъ: поезїї Руданського, Н. Устїяновича, Н. Шрама, Могилянського і Федьковича, повѣсть Н. Нечуя „Два приятелѣ“ (зъ кїївского збїрника „Луна“), Д. Ленкого „Чары“, Селецького „Въ читальни“, студію Коломыйчука „Громадскїй порядки на Украинѣ“, промову дра О. Огоновского на вечерку Шевченка у Львовѣ сего року, статію „Въ XXV. роковини літературної дїяльности О. Федьковича“, въ кїнцѣ житєписи: єп. Пелєша, Ст. Руданського, А. Могилянського, Н. Устїяновича, О. Федьковича, і Н. Шрама (гр. Воробкевича). До всїхъ сїхъ біографій долучені й портрєты.

Черезъ редакцію „Зорї“ можна набути „ДО ХОРТИЦІ“, слова Щоголева, музыка М. Лисенка. (Въ двадцять п'яти роковини смерті Тараса Шевченка). Кїїв, 1886. Цїна 60 кр., зъ пересылкою рекомендованою 80 кр.

Одповїдає за редакцію: Александръ Борковскій.

Зъ друкарнї Товариства имени Шевченка, подъ зарядомъ К. Бєднарского.

Виданє Товариствомъ имени Шевченка.